ԱԶԳ
AZG
armenian newspaper

Յուլիս 13. 1991. Շաբաթ
• եռօրեայ թերթ. Ա տարի. թիւ 43
գինը 30 կ.

հասցէ՝ Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47
հեռախօս՝ 581841
ֆաքս՝ 562941
տելեքս՝ 243287 SULA SU

Լեռնային Ղարաբաղում այրվում են հացահասիկի դաշտերը

Վերջին օրերանում ԼՂԻՄ-ում զանգվածային բնույթ են կրում հայերի կողմից մշակված հացահասիկային դաշտերի հրդեհումները, որոնց հավաքելը ձգձգվում է վառելիքի պակասի պատճառով: Այդ մասին «Ինտերֆաքսին» հայտնեցին ժողովրդական պատգամավորների մարզային խորհրդում: Մարզխորհրդի տվյալներով հրդեհվել է մոտավորապես 500 հեկտար հացահասիկ Հադրութի, Մարտակերտի եւ Ասկերանի շրջանների բազմաթիվ գյուղերի դաշտերում: Ոչնչացվել է ավելի քան 1000 տոննա ցորեն: Տնտեսություններին հասցված վնասը կազմել է շուրջ 1 մլն. ռուբլի:

Մարզխորհրդում հայտնեցին նաեւ, որ Ադրբեջանի իրավապահպան մարմինների որոշման համաձայն, նախկին Շահումյանի շրջանի տարեսաունը շրջկենտրոնից փոխադրվել է Նավթալան քաղաք, որը Շահումյանից գտնվում է մոտ 80 կմ հեռավորության վրա: Մարզխորհրդում համարում են, որ դա կապված է շրջանի գյուղերից հայ բնակչությանը տեղահանելու լայնածավալ գործողության նախապատրաստման հետ: ■

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Առճակատում՝ ինչո՞վ Բանակցութիւն՝ ինչպէ՞ս

Բոլոր երաշխիքները կան, որ Գերագոյն խորհրդի երկուշաբթի օրուայ նիստը լինի փոթորկալի: Խորհրդարանի նախագահը խոստացել է ներկայացնել Արցախի հարցի լուծման նոր նախագիծ, մինչ պատգամաւորների մի խումբ արդէն վաւերացրել է մի ուրիշը, որը պահանջում է հիմնովին փոխել պայքարի ուղին, անցնել բաց եւ «միջազգայնօրէն» ճանաչուած առճակատման քաղաքականութեան:

Մի կողմ թողնելով հարցի տնտեսական հակասութիւնները, ներկայացուած փաստաթղթի գլխաւոր առանձնութիւնը նրա անգործնական լինելն է: Միջազգային պրակտիկան, հակառակ ՄԱԿ-ի եւ այլ ատեանների համապատասխան օրէնքներին, չունի որեւէ օրինակ, որն ապացուցէր, թէ հնարաւոր է միջազգային օրինականութեան իրական կարգավիճակ տալ ազգային-ազատագրական որեւէ պայքարի՝ առանց գերհզօր պետութիւնների շահակից համաձայնութեան: Ամենապերճախօս փաստը պաղեստինցի ժողովրդի երկարամեայ պայքարն է, որին այսպէս թէ այնպէս թիկունք են կանգնել արաբական 21 պետութիւն, նաւթային հզօր մի արդիւնաբերութիւն, ասիական ու աֆրիկեան բազմաթիւ երկրներ, որոնք մեծամասնութիւն էին կազմում ՄԱԿ-ի ընդ. ժողովում, բայց կոպեկ չարժէին ու չարժեն, օրինակ, ԱՄՆ-ի մի վետոյի դիմաց:

ՄԱԿ-ը, ի գիտութիւն մեր պատգամաւորներից ոմանց, որոնք շատ են սիրում այն վկայակոչել, իրականում բարոյական բարձրագոյն ամբիոն է, որտեղից կարելի է ընդամէնը ճառաբանական կարծիք ստեղծել, այն էլ՝ եթէ թոյլ տան զանգուածային լրատուութեան մոնոպոլիստները...

Հետեւաբար, այդ նախագիծը, հակառակ ազնիւ ընդվզումի արտայայտութիւն լինելուն, գործնական չէ, յուսահատական է, եւ կարող է Հայաստանի Հանրապետութեանն ու Արցախին տանել դէպի տոտալ պատերազմ, որին պատրաստ չենք եւ որը բուն նպատակն է Մոսկուա-Բաքու առանցքի, մեր նորաստեղծ իշխանութիւնը տապալելու յայտնի ծրագրութեամբ:

Այսուհանդերձ, մեր ժողովրդի սրբազան իրաւունքն է ինքնապաշտպանութիւնը, սեփական կեանքն ու երկիրը զէնքով պաշտպանելու իրաւունքը: Մեզ ոչ մի ՄԱԿ պէտք չէ այն ունենալու համար, ոչ իսկ սեփական խորհրդարանի որոշումը: Այն սկսում եւ վերջանում է սեփական անձից եւ անձի մէջ: Եւ բոլոր նրանք, որոնք այժմ պահանջում են ուժի դիրքերից խօսել, լուրջ կանեն միայն այն դէպքում, երբ իրենց ուժն էլ կը միաւորեն հասարակական ուժի հետ եւ մէջ: Խորհրդարանից ակնկալուածը վերակազմակերպելն է այդ ուժը, նրան համատարած պատասխանատուութեամբ հասարակական ղեկավարութիւն տալը:

Միւս կողմից, յայտնի է, թէ ցարդ իրեն չի արդարացրել նաեւ երկխօսութեան, բանակցութիւնների, փոխզիջման քաղաքականութիւնը: Առայժմ մենախօսութիւն է մեր արածը, բանակցող կողմ ու ցանկութիւն չըկայ մեր դիմաց եւ միայն զիջում է պահանջում մեզնից: Եւ քաղաքական սառը տրամաբանութեան տեսակէտից դա բնական է: Քանզի չենք օգտուել եւ չենք օգտւում ներկայացուած առիթներից, մեր բոլոր հնարաւորութիւններից, անմիաբանութեամբ կամ ամբոխավարութեամբ ենք դիմաւորել ու դիմաւորում բոլոր պատեհութիւնները, չենք թոյլատրել ու շարունակում ենք չթոյլատրել մեր իսկ ստեղծած իշխանութեան շարք: Եւ այժմ սխալների հատուցման ժամն է, որին պէտք է դիմանալ ու դիմադրել ամէն կերպ, ամուր պրկուած զսպանակի նման:

Այո՛, դիմանալ ու դիմադրել: Այս պէտք է՛ լինի մեր կեցուածքը առայժմ: Եւ ոչ մի նախագիծ, առաջադրուած կամ առաջադրուելիք, չի կարող անելիք տալ մեզ ներկայ պահին: Մինչեւ որ հասնի նոր պատեհութեան առիթը: Պայմանաւ, որ մինչ այդ «նախագծերի պատերազմ» չսկսուի հայոց խորհրդարանում:

Հայաստանի վարչապետի այցը Փարիզ

«Միութենական պայմանագիրը ոչ մի կարեւորություն չունի». հայտարարում է Վազգեն Մանուկյանը

Ֆրանսիական «Լը Մոնդ» եւ «Լիբերասիոն» թերթերը հուլիսի 10-ի եւ 11-ի իրենց համարներում անդրադարձել են Վազգեն Մանուկյանի այցին Փարիզ: Ստորեւ այդ հոդվածները քաղվածաբար:

Չորսօրյա այցով գտնվելով Ֆրանսիայում, Հայաստանի վարչապետը մասնավորապես երկուշաբթի օրը, հուլիսի 8-ին, *Մատինյոն* պալատում ընդունվեց Էդիթ Կրեսոնի կողմից: Մանուկյանը, որ եկել էր տնտեսական օգ-

նություն խնդրելու Խ. Միության անկախական վեց հանրապետություններից մեկի՝ Հայաստանի համար (որոնք չեն ստորագրել միութենական պայմանագիրը), գոհ է, որ արեւմտյան երկրները *«այսուհետեւ հարաբերություններ են հաստատում հանրապետությունների, ոչ թե սոսկ կենտրոնի հետ, ինչպես մի տարի առաջ»:*

Վազգեն Մանուկյանի քաղաքական գործունեությունը մի տարվա մեջ բանից նրան հասցրեց հայկական կառավարության թիվ մեկ դիրքին: Լինելով ղարաբաղյան շարժման ղեկավարներից եւ բանտարկվելով այդ պատճառով, բանտից դուրս գալուց հետո նա ներկայումս Հայաստանի նախագահ Լ. Տեր-Պետրոսյանի հետ հիմնում է հայոց համազգային շարժումը, որը 1990 գարնանը նրանց հասցրեց իշխանության: Երեւանի համալսարանի մաթեմատիկայի նախկին դասախոսը, 46 տարեկան, ուզում է իր երկիրը տանել դեպի անկախություն (սեպտեմբերի 21-ին կկայանա հանրաքվե), սակայն համաձայն *«խորհրդային օրենքների եւ սահմանադրության»:*

Այսպիսով նա խուսանում է հարգել *«կենտրոնի կողմից պահանջվող հնգամյա ժամանակահատվածը»:* Ինչ վերաբերում է Միութենական պայմանագրին, այն իր աչքին *«ոչ մի կարեւորություն չունի: Բացի այդ հանրապետությունների մեծամասնությունը կարող է դա չստորագրել»: «Միութենական պայմանագիրը ստորագրած ինը եւ անջատողական վեց հանրապետությունների միջեւ տարբերությունը ոչինչ չի ասում,* ասում է վարչապետը, *քանի որ ուշ թե շուտ հանրապետությունները կունենան տնտեսական համագործակցության նորմալ հարաբերություններ եւ, երբ որ մենք ղեկավարներով հավաքվում ենք կոնկրետացնելու տնտեսական հարցերը, մեզ համար կարեւոր չէ, թե տվյալ հանրապետությունը իննյակից է, թե վեցյակից: Մենք քաղաքական խնդիրները թողնում ենք դռնից դուրս»:* Կարճ ասած, *«տոտալիտար եւ ազգայնական միտումների ժամանակներն անցել են»:*

Հակառակ Լիտվայի կամ Վրաստանի, որոնք հռչակեցին անկախություն՝ հակադրվելով Մոսկվային, Հայաստանը պատրաստվում է, ըստ Վազգեն Մանուկյանի, վարել *«իրատեսական քաղաքականություն»,* քանի որ երբ լիտվացիները եւ վրացիները *«սկզբում կարծում էին, թե կարող էին զանց առնել ամբողջովին Խ. Միությունը»,* իրենք հասկանում են, որ *«դեռեւս երկար ժամանակ կապված կմնան Միությանը, գոնե տնտեսապես»:* Անկախության վերաբերյալ այդ չափավոր մոտեցումը չի խանգարում սակայն հայերին ցուցադրել իրենց անհամաձայնությունը: *«Մենք վիճում ենք, սակայն ստորագրում»,* եզրակացնում է վարչապետը:

«Լը Մոնդ»

Հայաստանը խաղում է միայնակ

Գորբաչովը մեկնում է Լոնդոն խորհրդային ինը հանրապետությունների համար փրկության օղակ որոնելու, կուլիսներում «մնացյալ» հանրապետություններն իրենց փրկության վերաբերյալ բանակցություններ են վարում: Պաշտոնական այցով Փարիզում գտնվող Մոսկվայից դժգոհ վեց հանրապետություններից մեկի՝ Հայաստանի վարչապետ Վազգեն Մանուկյանն Արեւմուտքին դիմում է խնդրանքով. *«Ավելի շատ օգնություն հասկացրեք ուղղակիորեն այն հանրապետություններին, որոնք բարեփոխումների լուրջ ծրագիր են առաջ քաշել»:*

«Խ. Միության կառուցվածքն այնպես է քայքայվել այսօր, որ նրան նոր վարկեր տալը ջրին բռնով հարված հասցնել կլինի», բացատրում է Վազգեն Մանուկյանը: *«Ընդհակառակը, պարզ հայտարարությունը, թե Արեւմուտքը պատրաստ է օգնել բարեփոխիչ հանրապետություններին, կքաջալերեր ուշացածներին արագացնել փոփոխությունները: Ավելին,* փաստարկում է Մանուկյանը, *վարկեր հատկացնելով փոքր հանրապետություններին, Արեւմուտքը կարող է ավելի լավ հսկել դրանց գործածությունը»:* Այս պաշտոնական ճառի տրամաբանական ավարտը հետեւյալն է. Հայաստանը,

շարունակությունը՝ էջ 6

Գորբաչովը Լոնդոն կմեկնի, զինված խորհրդային տնտեսագետների լավագույն գաղափարներով

Այս մասին հայտարարեց վարչապետ Վալենտին Պավլովը հինգշաբթի օրը Մոսկվայում կայացած մամլո ասուլիսի ժամանակ:

Պավլովը նշեց, որ Լոնդոնում կայանալիք Գորբաչովի բանակցությունների պլանների քննարկման ժամանակ իր կաբինետի հակաճգնաժամային ծրագիրը բոլորովին էլ չի հակադրվել «Համաձայնություն հաջողության համար» ծրագրին, որը մշակել է Գրիգորի Յավլինսկու խումբը ԱՄՆ-ի Հարվարդի համալսարանի գիտնականների հետ համատեղ: Վարչապետը նշել է նաեւ, որ նախագահի ծրագիրը շատ նրբորեն կփոփոխվի՝ կախված Լոնդոնի իրավիճակից: Զարգացնելով այդ թեման, մամլո ասուլիսի մասնակից, էկոնոմիկայի նախարար Վլադիմիր Շչերբակովն ասաց, որ հակաճգնաժամային ծրագիրը բաց է վերակառուցման համար: Նրա ներկա տեսքն այնպես է մշակված, որպեսզի առավել չափով արագացվի բարեփոխությունների ընթացքը եւ դրա հետ մեկտեղ բացառվի սոցիալական լարվածության որեւէ պայթյուն: Որպեսզի դա առաջադիմական տեսք ստանա, անհրաժեշտ են լրացուցիչ միջոցներ, որոնք կառավարությունը չունի: Այդ առումով *«մեզ Արեւմուտքի կողմից պետք են ոչ թե խորհուրդներ, թե ինչպես առաջադիմական փոփոխություններ իրականացնել, այլ կոնկրետ աջակցություն: Մենք,* ասաց նա, *շահագրգռված չենք ստանալ անհայտ պարտքեր եւ վարկեր, մենք ուզում ենք համագործակցություն սկսել նյութական արտադրության կոնկրետ ստրյեկտների հետ»:* Մեկնաբանելով նախկին ՏՓԽ-ի երկրների հետ առեւտուրը, Վ. Պավլովը նշեց, որ դա պայմանավորված է ոչ թե միջազգային գներին անցնելով, այլ հիմնականում ԽՍՀՄ-ից արտահանվող միջոցների պակասով:

Լրացնելով վարչապետին, Վ. Շչերբակովը նշեց, որ այսօր Արեւելյան Եվրոպայից շատ առաջարկություններ են իրենք ստանում՝ վերականգնելու տնտեսական կապերը: *«Ընդ որում բանավոր ներողություն խնդրելով՝ ԽՍՀՄ-ին նախկինում ասված խոսքերի համար»:* Շչերբակովը կտրականապես դեմ դուրս եկավ նաեւ բարտերային եւ քլիրինգային համագործակցության վերականգնմանը: ■

Տեր-Պետրոսյանի եւ Ելցինի հանդիպումը Մոսկվայում

Հուլիսի 11-ին Մոսկվայում կայացավ Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի նախագահ Բորիս Ելցինի հանդիպումը Հայաստանի հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հետ: Հայաստանի ղեկավարը Մոսկվա էր ժամանել ՌԽՖՍՀ նախագահի իր պաշտոնին անցնելու կապակցությամբ հանդիսավոր արարողությանը մասնակցելու նպատակով:

Լ. Տեր-Պետրոսյանը շնորհավորեց Բ. Ելցինին:

Երկրի քաղաքական եւ տնտեսական հարցերի քննարկման ընթացքում կողմերն ընդգծեցին, որ հանրապետությունների ինքնիշխանության հաստատումը բացում է երկկողմանի փոխշահավետ նոր հնարավորություններ: Նրշվեցին այդպիսի համագործակցության պատմական խոր արմատները, դրանց զարգացման անհրաժեշտությունը բոլոր բնագավառներում եւ մակարդակներում:

Ելցինը եւ Տեր-Պետրոսյանը հայտնեցին, որ առկա խնդիրներին հարկավոր է քաղաքական լուծում տալ, բացառելով ուժի գործադրությունը, ինչ տեսակ էլ այն լինի: ■

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Սլովենիան առկախեց իր անկախությունը

Հակառակ որոշ պատգամավորների ընդդիմությանը, Սլովենիայի խորհրդարանը հինգշաբթի օրը առկախեց հանրապետության անկախության հայտարարությունը, տեղի տալով Եվրոպական համագործակցության երկրների ներկայացուցիչների պնդմանը, գերադասելով՝ քաղաքացիական պատերազմից խուսափելու մտահոգությամբ:

Այնուհանդերձ, ընդհանուր բախումները շարունակվեցին հանրապետության մի շարք վայրերում, որի համար Սլովենիայի նախագահը մեղադրեց հարավսլավական բանակին:

Բելգրադի մոտ, Օսիջեկ քաղաքում, երկու հոգի սպանվեցին սերբերի եւ խորվաթների միջեւ պատահած բախման ժամանակ: Իսկ Խորվաթիայի նախագահը Բելգրադից պահանջեց պաշտոնանկ անել բանակի երկու գեներալների, որպես պատասխանատու պատահած ընդհարումների: ■

Մ. Նահանգներն ու դաշնակիցները արագ միջամտության մի զորագունդ ստեղծեցին Թուրքիայում, պաշտպանելու համար իրաքյան շրջանների քրդերին՝ Սադդամ Հուսեյնի զորքերի որեւէ հարձակման դեմ: ■

Վթար Ջեդդայում. 261 զոհ

Կանադական «Նորդեյր» ավիաընկերության պատկանող DC-8 տիպի մի օդանավ, վարձված նիգերիական մի ընկերության կողմից, ջախջախվեց Ջեդդայի (Սաուդյան Արաբիա) օդանավակայանի վազքուղու վրա, երբ անհաջող թռիչքից հետո փորձում էր պարտադիր վայրէջք կատարել նույն օդակայանում:

Բոլոր ուղեւորները, որոնք Նիգերիա էին վերադառնում Մեքքա եւ Մեդինա կատարած իսլամական ուխտագնացությունից, զոհվեցին: Զոհվեցին նաեւ անձնակազմի անդամները, բոլորն էլ կանադացի: ■

digitised by A.R.A.R.@

Մոսկովյան տրիբունան քննարկում է Արցախի հարցը

Վերջերս գործուղմամբ Մոսկվայում էր գտնվում «Արցախ» հայրենակցական միության վարչության եւ Հայաստանի ՌԱԿ-ի հիմնադիր խորհրդի անդամ Է. Մկրտումյանը: Մեր թղթակիցը դիմեց նրան մի քանի հարցով:

- Ի՞նչ կարող եք ասել Մոսկվայում տիրող ընդհանուր քաղաքական իրավիճակի մասին:

- Այն չափազանց բարդ է: Ուժերի բեւեռացումը նոր թափ է ստացել: Մի կողմից, դեմոկրատները կուսակցվում են ելցինականների, մյուս կողմից՝ գորբաչովականների շուրջը: Վերջիններս Գորբաչովին դեռ «դեմոկրատ» են համարում եւ հավատ ունեն նրա նկատմամբ: Սակայն, իհարկե, քաղաքական Մոսկվան այժմ ապրում է նոր, միացյալ դեմոկրատական կուսակցություն ստեղծելու գաղափարով: Շատ դեմոկրատներ համարում են, որ նոր ստեղծվելիք կուսակցությունը (որի մասին հայտարարությամբ հանդես են եկել Շեւարդնաձեն, Սոբչակը, Յակովլեւը, Պոպովը եւ այլք) կլինի խորհրդային երկրի ընտրյալների կուսակցություն, կարճ ասած՝ մի նոր ԽՄԿԿ:

- Մեզ հայտնի է, որ հունիսի 29-ին տեղի ունեցավ Մոսկովյան տրիբունայի նիստը: Չէի՞ք կարող մի քանի մանրամասնություններ հաղորդել այդ մասին:

- Իրոք, հունիսի 29-ին, շաբաթ օրը Մոսկվայի Հոկտեմբերյան շրջանի գործկոմի դահլիճում հավաքվեց Մոսկովյան տրիբունան:

Օրակարգի հիմնական հարցերն էին՝ երկրի քաղաքական ընդհանուր իրավիճակը եւ Միութենական պայմանագիրը: Զեկուցողն էր Լ. Բատկինը, իսկ համազեկուցողը՝ գրող, հրապարակախոս Ա. Նույկինը: Մեզ (ազատ լրագրող Կ. Մ. Ալեքսեեւսկին եւ ես) հաջողվեց ելույթ ունենալ Արցախի վիճակի մասին: Պետք է նշել, որ Բատկինի եւ Նույկինի զեկուցումներն ընդունվեցին մեծ ոգեւորությամբ: Նրանք կարողացան մեկնաբանել երկրում տիրող անհանդուրժելի իրավիճակը եւ համոզել լսողներին, որ այդ բոլորը կատարվում է երկրի նախագահի եւ նրա համախոհների վարած ոչ ճիշտ քաղաքականության պատճառով:

Բատկինը հայտարարեց, որ ինչպես խորհրդային զինվորի համազգեստ հագած եւ խորհրդային բանակի զենքեր կրող ազերի օմոնականն իրականացնում է հայերի բռնագաղթը եւ սպանությունները Ղարաբաղում, այնպես էլ Գորբաչովը, դեմոկրատի պատմուճան հագած, իրականում ջլատում է Ռուսաստանի դեմոկրատական շարժումը:

Տրիբունայում հանդես եկավ նաեւ Ելենա Բոնները: Նա հանգամանորեն քննադատեց Միութենական պայմանագրի այն կետերը, որոնք փաստորեն ժխտում են փոքր ժողովուրդների գոյությունն իրենց պատմական տարածքներում եւ նշեց, որ պայմանագրի ընդունումից հետո ոչ միայն կօրինականացվի արցախաբնակ հայերի բռնագաղթը, այլ նաեւ երկրի տարբեր շրջաններում ապրող փոքրաթիվ ժողովուրդները կարժանանան նման ճակատագրի:

Արցախի իրավիճակի մասին զեկուցումով հանդես եկա ես: Մոսկովյան մտավորականությունը (դժբախտաբար միայն մտավորականությունը) լավատեղյակ է Արցախի դեպքերի ընթացքին. դրա համար դժվար է շնորհակալ լինել «Ռուսական հեռուստատեսության», «Մոսկովյան արձագանք» հաղորդումներին եւ մի շարք ոչ պաշտոնական թերթերին: Արցախի հարցի վերաբերյալ կազմվեց հեռագիր. ուղղված երկրի նախագահին, այդ մասին արդեն հաղորդել են լրատվական միջոցները:

Հանդիպման ժամանակ ելույթ ունեցավ Յավլինսկին:

Նա նշեց, որ եթե յոթնյակում Գորբաչովը շեղվի իր ծրագրի կետերից, ապա արտասահմանը կհրաժարվի մեր երկրին ցույց տրվելիք բոլոր տիպի ֆինանսական օգնություններից:

- Մոսկվայում էլ ի՞նչ կարեւոր միջոցառումների մասնակցեցիք:

- Տրիբունայից հետո, մեզ հայտնի դարձավ, որ հուլիսի 4-ին տեղի կունենա դեմոկրատական Ռուսաստանի կոորդինացիոն խորհրդի նիստը, որտեղ եւս կարելի է մտցնել Արցախի վիճակի մասին հարցը:

Ճիշտ է, նիստի օրակարգն արդեն որոշված էր եւ մեր բարեկամներից շատերը համոզված չէին, թե կհաջողվի օրակարգը մեկ հարցով եւս մեծացնել, սակայն հույսներս չէինք կորցնում: Եւ ահա հուլիսի 3-ին վերջապես կարողացանք ստանալ Ե. Սեւաստիանովի եւ Մ. Շնեյդերի (նրանք Գ. Պոպովի օգնականներն են եւ միաժամանակ դեմոկրատական Ռուսաստանի առաջնորդները) համաձայնությունը:

Կոորդինացիոն խորհրդի նիստը տեղի ունեցավ հուլիսի 4-ին Մոսխորհրդի նիստերի դահլիճում: Մեր կողմից ներկա էինք Սեդա Վերմիշեւան, Ալեքսեեւսկին եւ ես: Որոշեցինք, որ կզեկուցի Ալեքսեեւսկին, քանի որ նա եւս վերջերս էր եղել Ստեփանակերտում: Խորհուրդը համաձայնեց մեր առաջարկին եւ Ալեքսեեւսկին հանդես եկավ զեկուցումով:

Հարցի քննարկմանը մասնակցեցին տասնյակ մարդիկ: Խորհուրդը միաձայն բանաձեւ ընդունեց՝ ուղղված պրեզիդենտական խորհրդին, միաժամանակ, որոշեց այն ուղարկել յոթնյակի հավաքին, ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին, արտասահմանյան եւ խորհրդային լրատվական բոլոր կենտրոններին: ■

Ադրբեջանի ժողճակատի ղեկավարի հակաիրանական հայտարարությունները

Թեհրանում հրատարակվող «Սալամ» թերթը, որը խմբագրվում է Իրանի կրոնապետ Ալի Խամենեիի եղբոր՝ Հադի Խամենեիի կողմից, տպագրել է «Խ. Ադրբեջանի ժողճակատի ղեկավար Աբուլֆազ Ալիեւի հայտարարությունները» խորագրով նյութը: Ստորեւ ներկայացնում ենք այդ հրապարակման թարգմանությունը:

Ըստ Խ. Ադրբեջանի ժողճակատի ղեկավար Աբուլֆազ Ալիեւի, ադրբեջանական ժողովրդի ազգային ոգին ավելի զորեղ է, քան կրոնական հավատամքները: Ստամբուլում հրատարակվող *«Տեմպո»* շաբաթաթերթին տըված հարցազրույցի ժամանակ, Ալիեւը մեղադրել է Իրանի իսլամական հանրապետությանը եւ Խորհրդային Միությանը՝ կիրիլյան տառերից հրաժարվելու դեմ մղած համատեղ պայքարի մեջ: Նա հայտարարում է նաեւ, թե իբր Իրանի իսլամական հանրապետությունը մտահոգված լինելով հյուսիսային եւ հարավային Ադրբեջանների միավորումով, ինչպես նաեւ Թուրքիայի հետ Ադրբեջանի հարաբերություններով, քաղաքական լայն արշավ է ծավալել Ադրբեջանում իսլամական վարչակարգ հիմնելու համար: Ալիեւն անդրադառնալով այն խնդրին, թե Խորհրդային Միությունում թուրքական պետության ստեղծումը կվնասի Իրանին եւ Խ. Միությանը, նշում է. *«Մոսկվան եւ Թեհրանը լատինական տառերին հակադրվելու նպատակով համագործակցում են Ադրբեջանում կիրիլյան տառերից ձերբազատվելու ջանքերի դեմ»:*

Խոսելով կիրիլյան գրելաձեւը լատինականով փոխարինելու եւ արաբական տառերից հրաժարվելու նպատակահարմարության մասին, Ալիեւը նշում է. *«Մոսկվան, հանդես գալով կիրիլյան տառերի հետագա կիրառման օգտին (միեւնույն ժամանակ) պաշտպանում է կիրիլյան գրելաձեւը արաբերենով փոխարինելուն ուղղված Իրանի իսլամական հանրապետության քաղաքականությանը»:* Նա հայտնում է նաեւ, թե իբր Իրանի որոշ բանախոսների քննադատական ելույթները, ի հերքումն լատինական տառերի, հնչում են խորհրդային հեռուստատեսության կայաններով:

Ալիեւի պնդմամբ, Մոսկվայի հիմնական նպատակը կիրիլյան գրելաձեւը լատինականով եւ արաբականով փոխարինելուն ուղղված ադրբեջանցիների ջանքերի խափանումն է:

Խ. Ադրբեջանի ժողճակատի ղեկավարը հիշյալ հարցազրույցում, խոսելով այն մասին, թե խորհրդային եւ իրանական Ադրբեջանների միավորման դեպքում ստեղծվելու է մի հզոր թուրքական պետություն, զգուշացնում է. *«Այդ միավորումը կնշանակի «Իրանում ֆարսերի կառավարության անկում» եւ «մեծ վտանգ» Խորհրդային Միության համար»:*

Ալիեւը նշում է, որ քաղաքականությունը հսկայական միջոցներ է պահանջում, եւ Իրանը մեկ թերթ հրատարակելով չի կարող հասնել իր նպատակին, քանի որ Խ. Ադրբեջանի եւ թուրքական Կիպրոսի կողմից ազգային *«Բոզքուրդ»* օրաթերթի հրատարակումով ի չիք կդառնան Իրանի քաղաքական ջանքերը: «Բոզքուրդ»-ը Թուրքիայի պանթուրքիստների խորհրդանիշը հանդիսացող «գորշ գայլ»-ն է: Ալիեւն իր ելույթի վերջում, ամբաստանելով Իրանի իսլամական հանրապետությանը՝ կեղծ կրոնական քաղաքականություն որդեգրելու համար, հայտարարում է, թե Իրանի եւ Խորհրդային Միության վարչակարգերի պայմանը մնացել է ընդամենը մի քանի տարի:

Անցյալ տարվա ընթացքում Ալիեւը Թուրքիայի պետական հեռուստատեսությամբ եւ մամուլով քանիցս հանդես է եկել ի նպաստ թուրք-ադրբեջանական համագործակցության զարգացման: ■

Ո՞վ է վավերացնում հայկական գյուղերում իրականացվող գործողությունները

ԼՂԻՄ-ի եւ հարակից Ադրբեջանի շրջանների արտակարգ պարետության ավագ սպան, որը ցանկացավ մնալ անհայտ, «ԻՖ»-ի թղթակցին հայտարարեց, թե վերջին ժամանակ ԼՂԻՄ-ի տարածքում հայ ազգի անձանց նկատմամբ իրականացվող բոլոր գործողությունները կատարվում էին վերջերս ԼՂԻՄ-ի դատախազի տեղակալ նշանակված Հուսեյնովի անմիջական ղեկավարությամբ:

Սպայի խոսքերով, Հուսեյնովը դուրս է հանվել մարզի դատախազի ենթակայությունից եւ անմիջականորեն ենթարկվում է Ադրբեջանի գլխավոր դատախազին: Նա ունի իր սեփական պահակները, կնիքը եւ այլն: Ձերբակալությունները կատարվում են Հուսեյնովի թույլտվությամբ:

Սպայի վկայությամբ, ԼՂԻՄ-ի դատախազ Իգոր Պլավսկին գործնականապես ազատվել է աշխատանքից:

Սպան հաղորդեց, որ այսպես կոչված անձնագրային ռեժիմի ստուգման նպատակով իրականացվող լայնամասշտաբ գործողությունների սկզբից ԼՂԻՄ-ում ձերբակալվել են 500 հայ: 55-ի նկատմամբ հարուցվել են քրեական գործեր: ■

Գիտատեխնիկական ցուցահանդես վարչական համալիրի միջանցքներում

Հանրապետության վարչական մարմինների համալիրի ընդարձակ միջանցքը, ուր խնամքով դասավորված են շինարարական իրեր, նյութեր եւ սարքեր, հիշեցնում է արդյունաբերական խանութ: Սակայն դա պարզապես ցուցահանդես է, որ կազմակերպել է Հայաստանի ճարտարապետության եւ քաղաքաշինության պետական կոմիտեի գիտատեխնիկական վարչությունը: Այստեղի յոթ տաղավարներում ներկայացված են 110 նմուշ: Դրանք շինարարությունում գործածվող արհեստական քարեր են, սալիկներ, պեռլիտի գնդիկներ, էլեկտրաձգիչ սարք, այլեւայլ նմուշներ, իսկ տափանող մեքենան, հիդրոդինամիկ հարթաչափը, արեգակնային մարտկոցը շինարարությունից զատ կարելի է օգտագործել զանազան բնագավառներում: Ցուցահանդեսում իրենց նմուշներն են ներկայացրել Երեւանի պոլիտեխնիկական, Ճարտարապետաշինարարական, Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի ընդհանուր եւ ոչ օրգանական քիմիայի, «Հայսեյսմշին» գիտահետազոտական ինստիտուտները, «Երկաթբետոն» համամիութենական գիտահետազոտական ինստիտուտի հայկական մասնաճյուղը, «Քար եւ սիլիկատներ» գիտաարտադրական միավորումը եւ «Արեւիկ» կոոպերատիվը: Ներկայացված գործերի կիրառումով կարելի է տնտեսել շինանյութերը, էլեկտրաէներգիան (արհեստական քարեր, արեգակնային մարտկոց, անցեմենտ սալիկներ) եւ նպաստել շենքերի սեյսմակայունության բարձրացմանը, ինչպես նաեւ սեյսմակայուն շինությունների կառուցմանը (էլեկտրաձգիչներ, սեյսմակայուն բլոկների մոդել, երկաթե եւ ռետինե շերտերով սալեր, ջերմամեկուսիչ կաղապարամածներ, գերթեթեւ լցանյութ պեռլիտից): Նմուշների, նաեւ դրանց որակական բազմազանությամբ բոլորին գերազանցում է «Քար եւ սիլիկատներ» ԳԱՄ-ի տաղավարը: Այստեղ՝ հատիկավոր փրփրապակին ունի զանազան առավելություններ: Հեշտությամբ մեկուսացնում է սառն ու տաքը: Կլանում է աղմուկը: Թեթեւ լինելու շնորհիվ շինություններին հաղորդում է բարձր սեյսմակայունություն: Իսկ փրփրապակու թողարկման ընթացքում խնայվում է նաեւ էլեկտրաէներգիան:

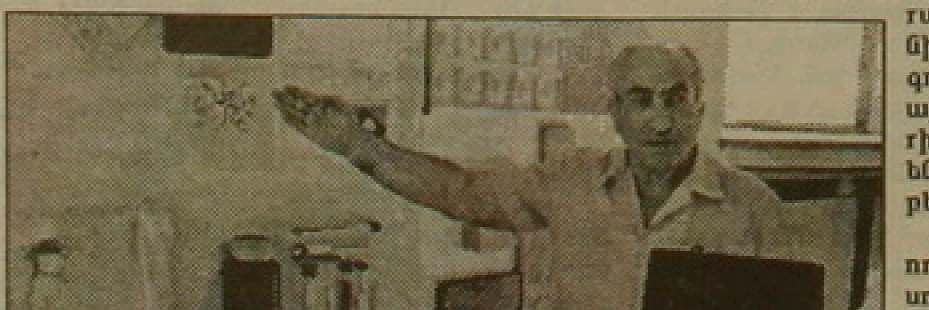

Թողարկման յուրօրինակ տեխնոլոգիայի եւ կառուցվածքային ժամանակակից լուծումների շնորհիվ այս ամենը կարող են մըտնել միջազգային շուկա: Դրանց մեծ մասը ճանաչվել է իբրեւ գյուտ, ստեղծողներն ստացել են հեղինակային իրավունք: Մշակվել եւ փորձարկվել են վերջին տասը տարում, բայց, ցավոք կյանք չեն մտել: Ասենք, դրանում էլ շահագրգռված չեն իրենք՝ ստեղծող կազմակերպությունները: Ինչո՞վ բացատրել:

- Ամենից հայտնի պատճառներով,- նկատում է գիտատեխնիկական վարչության պետ Սամվել Կոստիկյանը:- Խորհրդային բռնապետությունը հաճախ մեռցրել է նորն ու առաջավորը նաեւ շինինդուստրիայի բնագավառում եւ մասնագետները հիասթափվել են ստեղծագործական աշխատանքից: Պատահական չէ, որ առանձին կազմակերպություններ ցանկություն չունեն մասնակցելու ցուցահանդեսին:

- Տեխնիկական ստեղծագործությունները մի տեսակ բեռ էին կոմունիստական բյուրոկրատիայի համար:

- Ճիշտ այդպես: Այնպես էր ստացվել, որ ստեղծագործ մարդիկ ինչ-ինչ առումով աչքի փուշ էին ղեկավարների համար: Ի դեպ, նրանց մեծ մասը կոմունիստներ էին: Ստեղծագործողները նման էին այն դժբախտ ծնողներին, որոնց մեղադրում են նորածնին աշխարհ բերելու համար:

- Եւ համոզվա՞ծ եք, որ այս ցուցահանդեսով օգտակար կլինեք հիշյալ փորձանմուշները արմատավորելուն:

- Առայժմ փորձում ենք գործարար մարդկանց ուշադրությունը հրավիրել նմուշների ներդրման վրա: Այն մասին, որ անտարբերության են արժանացել մասնագետները, որ մեծ վնասներ է կրել մեր հանրապետությունը, արդեն ուշ է խոսել: Մընում է արագ ներդրումով ստանալ օգուտներ, որպեսզի հնարավոր լինի դրանք հատկացնել կիրառական շինարարական տեխնիկայի զարգացմանը, որ ծրագրված է հանրապետության պետական բյուջեից, միջոցներ հատկացնել միայն հիմնարար գիտությունների զարգացմանը:

Մ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

Բռնագաղթվածները քաղաքում

1988 թ. սկսած Սեւանում եւ ափի հանգստյան գոտում տեղավորվել են շուրջ 556 ընտանիք (1847 մարդ), որոնցից այսօր մնացել է 545 ընտանիք (1647 մարդ): Փախստականներից 310-ը բնակվում են ԱէՄ գործարանի, 130-ը՝ «Սեւանշին» տրեստի, 98-ը՝ տեխնիկումի հանրակացարաններում: Լճափնյա օբյեկտներում («Եթեր», «Արեւիկ» մանկական առողջարան, «Սեւան» հյուրանոց, «Կապույտ Սեւան») տեղավորվել են 661 մարդ: 546 անօթեւաններ ապաստանել են քաղաքի պետական բնակարաններում, անձնական տներում: Սումգայիթ քաղաքից տեղահանված 26 ընտանիքներից 25-ը (92 մարդ) արդեն ապահովվել են բնակարաններով: Եթե հանգստյան գոտու օբյեկտներում տեղավորված բռնագաղթվածների պայմանները համեմատաբար բավարար են, ապա նույնը չի կարելի ասել քաղաքի հանրակացարաններում տեղավորվածների մասին: Հատկապես անմխիթար է ԱէՄ գործարանի հանրակացարանը: Չեն գործում սանհանգույցները, չեն բավարարում ընդհանուր օգտագործման սարքավորումները:

Այսօր Սեւանում վերջնականապես լուծված չէ փախստականների աշխատանքի տեղավորման հարցը: Առայժմ անգործ է 345 աշխատունակ մարդ:

Վիգեն ՍԻՄՈՆՅԱՆ

Կիրովականը՝ Վանաձոր

Կիրովականի քաղխորհրդի երկրորդ նստաշրջանի հուլիսի 9-ի նիստում քննարկվեց քաղաքի անվանափոխության հարցը: Չնայած հասարակական հարցման արդյունքներով նախապատվությունը տրվել էր Գուգարք անվանմանը (8 հազարից ավելի մարդ), ժողովրդի ընտրյալները որոշեցին հաշվի չառնել իրենց ընտրողների կարծիքը եւ առաջնությունը տվեցին Վանաձոր անվանմանը (որի օգտին ավելի քան 2 հազար մարդ պակաս էր արտահայտվել համեմատած Գուգարքի հետ):

Որոշումից առավել շատ գոհ մնաց ՀՀՇ-ի քաղաքային կազմակերպության նախագահ Վանիկ Մանուկյանը, իր անվան առաջին երեք տառերը քաղաքի ապագա անվան մեջ «հավերժացնելու» համար:

Մանվել ՍԻԿՈՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Մեր զավակները կվերադառնան

Ութ միլիոն հայերի կեսից էլ ինչն է ապրում Հայաստանի սահմաններից դուրս: Այսօր հայ ժողովրդի մեծ մասն ապրում է սփյուռքում. Միացյալ Նահանգներում, Ֆրանսիայում, Լատինական Ամերիկայում... Իսրայելում նույնպես հայկական համայնք կա, ուր հավաքվում են երկու-երկուսուկես հազար հայեր: Հայերի ոչ մեծ խմբեր բնակվում են Յաֆֆայում, Հայֆայում, Ռամալլահում, սակայն համայնքի հիմնական մասը գտնվում է Երուսաղեմյան Հին Քաղաքի Հայկական թաղամասում:

Այնտեղ առաջին բնակիչները հայտնվել են չորրորդ դարում, արդեն վեցերորդ դարում Երուսաղեմում հիմնվել է հայոց պատրիարքարանը: Երուսաղեմի համայնքը վկա է եղել Արաբական խալիֆաթի ծաղկմանը, խաչակիրների կողմից սուրբ երկրի գրավմանը, Օսմանյան Թուրքիայի ստեղծմանը, հզորացմանն ու 1918-ի անկմանը: Հայերն ապրել են Պաղեստինում բրիտանական մանդատի օրոք, իսկ Իսրայելի հռչակումից մի տարի առաջ մոտ չորս հազար հայեր մեկնեցին իրենց պատմական հայրենիք Հայաստան: Անկախության պատերազմից հետո Հին Քաղաքն անցավ Հորդանանին: Այստեղ մնացած հայերը դարձան հորդանանահպատակներ: 1967 թ. հունիսին, երբ ազատագրվեց Երուսաղեմի արեւելյան մասը, հայկական համայնքը հայտնվեց Իսրայելի տարածքում:

– Այն ժամանակ մեզ առաջարկեցին ընտրել. կամ ընդունել իսրայելյան հպատակություն, կամ պահպանել հորդանանյան անձնագրերը,– պատմում են համայնքի անդամները:– Ոմանք դարձան Իսրայելի քաղաքացիներ: Սակայն ընդհանրապես դա մեզ ձեռնտու չէ. շատերս արաբական երկրներում ազգականներ ունենք, ուր Իսրայելի քաղաքացիների մուտքն արգելված է: Մինչեւ վերջին ժամանակներս Իսրայելի քաղաքացու համար նույնիսկ Հայաստան գնալը հեշտ չէր: Մենք քարձր ենք գնահատում, որ մեզ ընտրելու հնարավորություն տվին...

Այսօրվա երուսաղեմահայերի ճնշող մեծամասնությունը սերունդն են նրանց, որոնց 1915 թվականի ջարդը զրկեց հայրենիքից եւ տանից:

– Մենք մինչեւ հիմա էլ ասում ենք՝ ես մուսալեռցի եմ, մյուսը՝ մարաշցի, այն մյուսը՝ սասունցի,– ասում է Հայկական թաղամասում կերամիկական կրպակի տեր Ջորջ Սանդրունին:– Ձնայած ծնվել ենք Երուսաղեմում, բայց մեկ է, հիշում ենք, թե ծննդով ով որտեղից է:

Երուսաղեմի հայ համայնքը պատկանում է հայ առաքելական եկեղեցուն, որի կենտրոնը գտնվում է Հայաստանում, Էջմիածնում: Եթե համայնքի կենցաղը բավականին ներփակ է ու մեկուսացած, տնտեսապես հայերը ներառնված են իսրայելական տնտեսության բոլոր կառուցվածքների մեջ: Իսրայելում «հայերին բնորոշ արհեստներ» են ոսկերիչները, լուսանկարիչները եւ բրուտները:

– Աշխատում ենք այնտեղ, ուր աշխատանք կա,– պատմում է լուսանկարիչ Հակոբը:– Օրինակ, ես աշխատում եմ Արմավենիների փողոցի վրա, հրեական Երուսաղեմում: Եղբայրս սեփական արհեստանոց ունի Արեւելյան Երուսաղեմի Սալահ Էդ-Դին փողոցի վրա: Երկու հայ ընտանիք կա Ռամալլահում. նրանց գործն այնտեղ է, ապրելն էլ՝ հարմար:

– **Ինչպե՞ս են դասավորվել հայերի հարաբերությունները հրեաների եւ պաղեստինցիների հետ:**

– Այդ իմաստով մեր դրությունը յուրահատուկ է: Օրինակ, երբ երկրաշարժից երկու օր հետո, մեր վանքում հոգեհանգիստ էր մատուցվում, դրան մասնակցեցին եւ հրեաներ, եւ պաղեստինցիներ: Թղթակիցներն այդ ժամանակ նշեցին, որ հրեաները եւ պաղեստինցիներն առաջին անգամ են հանդիպում նույն տանիքի տակ: Իհարկե, տխուր է, որ դա պատահեց մեր ժողովրդի համար այդ դըժբախտ օրերին... Մենք ձգտում ենք բոլորի հետ միատեսակ լավ հարաբերություններ պահպանել: Եթե հայերին հաջողվի միջնորդի դեր խաղալ հրեաների եւ արաբների փոխհարաբերությունների բարելավման մեջ, ժամանակին ենք երախտապարտ կլինենք այդ հնարավորության համար:

– **Երբ Մաքսուլյանը Քրիստոնյաների թաղամասում տունը վաճառեց հրեաներին, դա ձեր համայնքի համար հետեւանքներ ունեցա՞վ:**

– Այդ ժամանակ արաբները մեր դեմ շատ չարացան: Հայերի դեմ ցույցեր եղան Հին Քաղաքում, մեզ մեղադրեցին «զավթիչների հետ համագործակցության» մեջ: Պատրիարքն ստիպված եղավ պաշտոնական ուղերկել պաղեստինյան համայնքի ղեկավարների մոտ եւ բացատրել, որ Մաքսուլյանը գործել է ինքնուրույն, մենք նրա փոխարեն չենք կարող պատասխան տալ...

Հայաստանում կատարվող ամեն ինչ սուր հետաքրքրում է համայնքին:

– Իսրայելի հայ համայնքը միշտ Հայաստան է ուղարկում փող, մթերքներ, դեղորայք: Օգնելը դժվար է. Հայաստանը, Մոսկվայի օրհնությամբ, դեռեւս շրջափակված է ադրբեջանցիների կողմից: Երբ Ադրբեջանից բռնագաղթվածների ալիք եկավ, Երուսաղեմի հայ պատրիարքարանը դիմեց Թեդդի Կոլեկին՝ Իսրայելում մի քանի հարյուր փախստական ընդունելու խնդրանքով: Երուսաղեմի քաղաքագլուխը համաձայնվեց, սակայն ծրագիրը այդպես էլ չիրականացվեց... Մենք ընդհանրապես չենք խրախուսում փախուստը Հայաստանից: Գիտակցում ենք, որ Հայաստանը դառնա անկախ եւ ուժեղ պետություն, որ համայն աշխարհի հայերը կարողանան գնալ ապրելու: Մեր ժողովուրդն էլ, մնացած բոլոր ժողովուրդների նման, ուզում է սեփական պետություն, սփական անկախություն ունենալ: Այլապես մենք գնչու կդառնանք.:.

– **Ինչպիսի՞ն եք տեսնում անկախ Հայաստանը:**

– Բանը նրանում չէ, որ Հայաստանը լրիվ անջատվի Խ. Միությունից: Հայաստանն այսօր բոլոր կողմերից շրջապատված է թշնամական մուսուլմանական երկրներով: Անկարան եւ Բաքուն երազում են միացյալ պետություն ստեղծել. պանթյուրքիզմի գաղափարները այսօր էլ նույնքան արդիական են, ինչքան 70 տարի առաջ: Հայաստանը նրանց խանգարում է: Պանթյուրքիստների ծրագրի մեջ է մտնում քշել հայերին եւ բռնակցել մեր տարածքները: Երկու ամիս առաջ Մոսկվա այցելեց նախագահ Թուրգուտ Օզալը. նրա գաղտնի խոսակցությունները Գորբաչովի հետ երեւի ավարտվել են Անկարա-Բաքու-Մոսկվա առանցք ստեղծելով: Մեզ հավաստի աղբյուրներից հայտնի է, որ հայկական ջարդերի ժամանակ Ղարաբաղի տարածքում թուրք զինվորներ են գտնվել: Ազերի օմոնականները հագած են եղել թուրքական պահպանակներ: Թուրքական հյուպատոսություն բացելը Բաքվում, Նախիջեւանի ազատ ելումուտը ադրբեջանա-թուրքական ռազմական դաշինք ստեղծելու հերթական քայլերն են:

– **Դուք կարո՞ղ եք դրան խանգարել:**

– Մենք փորձում ենք աշխարհի ուշադրությունը հրավիրել Ղարաբաղի եւ Սումգայիթի ջարդերի վրա: Օրինակ, բողոքի ցույցեր արեցինք Բեսմերտնիխի գալստյան ժամանակ, հանդիպեցինք խորհրդային ներկայացուցիչների հետ, պահանջեցինք դադարեցնել ջարդն ու տեղահանությունը... Ինչ վերաբերում է Հայաստանին օգնելուն, պետք է միջոցներ ներդնել նրա տնտեսության մեջ: Հայաստանը պետք է դառնա զարգացած անկախ եւրոպական երկիր, Շվեյցարիայի մակարդակի տնտեսությամբ: Լոկ տնտեսական ինքնուրույնությունը կարող է Հայաստանին ապահովել այն անհրաժեշտ ուժը, որով նա կարող է դիմակայել թշնամական շրջապատին: Շատ կարեւոր է, որ հայերը վերադառնան Հայաստան: Եթե այսօր Հայաստանն ունենար իր *կիբուցներն* ու *մոշավները*, ուր հայերը աշխարհի տարբեր ծայրերից կարող էին գնալ աշխատելու, հավանաբար շատերը կգնային, կսկսեին պետություն ստեղծել այրուբենից:

Այս իմաստով մեզ համար օրինակ է Իսրայելը: Անկախ Հայաստանն այսօր շատերին է երեւակայության խաղ եւ անիրականանալի երազ թվում, ինչպես 60 տարի առաջ հրեական պետությունը: Սակայն մենք հավատում ենք: Այդ հավատով էլ ապրում ենք, փոխանցելով այն մեր զավակներին: Եթե մենք չհասցնենք, գոնե նրանք թող վերադառնան եւ ապրեն իրենց պատմական երկրում...

Մեռոն ԼՈՒՍԻԿ

Իսրայելում հրատարակվող «Վրեմյա» ռուսալեզու թերթը տարբերաբար տեղեկություններ է տալիս Հայաստանի եւ հայերի մասին: Ստորեւ ներկայացնում ենք թերթի մայիսյան համարներից երկու հոդված. մեկը՝ Երուսաղեմի հայ համայնքի, մյուսը՝ արցախյան իրադարձությունների շուրջ:

Հայաստան. արյունոտ մայիս

«Վրեմյա» թերթը իր մայիսի 24-ի համարում ընդարձակ տեղ է հատկացրել Գետաշենում, Մարտունաշենում եւ Արցախում հայերի դեմ կիրառվող խորհրդային բանակի եւ ազերի օմոնականների պատժիչ գործողություններին: Թերթի Մոսկվայի թղթակից Դ. Վոլչեկը ականատեսի ճշգրտությամբ ու մարդկային ցավով է նկարագրում 104-ամյա Թաճուն Սարգսյանի ողբերգությունը, որ ամբողջ կյանքն ապրելով պատենական Ջնաբերդ գյուղում, բռնի դուրս է նետվել այնտեղից եւ այժմ, Հայաստանի սահմանին, մնացել անտուն-անտեր: Ծեր կինը նամակ է գրել Գորբաչովին: *«Այսօր-վաղը կմեռնեմ: Ուզում եմ մեռնել պապերիս սարքած տանը, ուզում եմ ծունկ չոքել նրանց գերեզմանաքարերի առաջ, ուր ննջում են իմ պապ Ստեփանն ու Համբարձումը, իմ տատ Թաճունն ու Սոֆյան, իմ հայր Գեւորգը, մայրս՝ Ջավահիրը, եղբայրներս՝ Արշակն ու Տիգրանը, Իսահակն ու Մովսեսը, զավակներս՝ Ալեքսանդրն ու Լեւոնը, իմ ամուսին Համբարձումը: Տուր ինձ եթե ոչ ապրելու, գոնե հարազատ հողում մեռնելու իրավունք»:*

Ո՞վ է մեղավոր, հարցնում է թղթակիցը:

Մեղքը համաշխարհային պատերազմի առաջնորդինն էր, որ բռնի հայկական Ղարաբաղը մտցնելով Ադրբեջանի կազմի մեջ, նվեր մատուցեց Աթաթուրքին, պատասխանում է ինքը: Երբ 1988-ին դեռեւս հարցնում էին, թե պատմականորեն ո՞ւմն է այս հողը, այսօր ամեն ինչ ավտոմատն է վճռում: Երբ 1988-ին դեռեւս վիճում էին, թե ո՞ւմ կողմն է Գորբաչովը, այսօր արդեն նա բացահայտորեն անցել է Ադրբեջանի, ավելի ճիշտ, Մութալիբովի կոմունիստական վարչակարգի կողմը:

«Անկախությո՞ւն էիր ուզում, ա՞ռ», բղավել է ռուս զինվորն ու ավտոմատի կրակահերթով տապալել գետաշենցի ծերունուն:

Մեծ խելք պետք չէ հասկանալու համար, գրում է թղթակիցը, որ պատժիչ ապարատը ոչնչացնում է նրանց, ով ազատություն է տենչում: Ազգային պատկանելիությունը հաշիվ չի: Մարտի 28-ին Մոսկվայում հրաշքով ընդհարում չսկսվեց: Այսօր վճարում են հայերը: Վա՞ղը... Ով ասես, եզրակացնում է Վոլչեկը:

Այնուհետեւ թղթակիցը քողազերծում է «հայ գրոհայինների» մասին առասպելը, ասելով, թե 1990 թ. հուլիսի 25-ի գորբաչովյան հրամանագիրը անօրինական զինված խմբերը լուծարելու մասին ավելի ջանադրաբար կատարեցին հայերը, քան թե ադրբեջանցիները, մնալով գրեթե անպաշտպան խորամանկորեն օմոնական դարձած երեկվա ազերի գրոհայինի դեմ: Փոխարքիվ, հիմնականում անփորձ երիտասարդներից կազմված հայկական հատուկենտ ջոկատները ակնհայտորեն բանի պետք չեն:

Սակայն զարմանք բան, գրում է թղթակիցը: Եթե առաջներում հայերի եւ ադրբեջանցիների մասին հավասարապես էին խոսում, այսօր կուսակցական թերթերն ու ՏԱՍՍ-ը իրար հերթ չտալով խոսում են լոկ հայ գրոհայինների մասին: Պատահականությո՞ւն է, հարցնում է թղթակիցը: Ոչ, հասարակական կարծիքը մշակելու համար պատրվակ, որպեսզի անարգել իրագործվի Մութալիբովի ծրագրած գործողությունը. զինաթափել հայերին եւ 5 կիլոմետրանոց անվտանգության գոտի հաստատել: Չէ՞ որ ըստ հենց իրեն՝ Մութալիբովի, դրա համար նա Նովո-Օգարյովոյում ստացել էր Գորբաչովի ու Ելցինի հավանությունը:

Արտաքուստ այդ ծրագիրը պարզունակ է թվում, գրում է Վոլչեկը: Սակայն շատերը հասկացան, որ դա ղարաբաղյան հարցի վերջնական լուծման ծրագիրն է. ամբողջ հայ բնակչության տեղահանությունը Ադրբեջանի տարածքից:

Այնուհետեւ թղթակիցը նկարագրում է Գետաշենի ու Մարտունաշենի գործողությունը: Նա պատահական չի համարում, որ զորքն ու օմոնականները միանգամից չգրավեցին այդ գյուղերը, թեեւ կարող էին դա անել մի քանի ժամում: Հարկավոր էր սարսափ տարածել բնակչության մեջ, որպեսզի խուժանն անցներ ամբողջ Արցախով մեկ ու հայերը վախից փախչեին, ուր աչքները կտրում էր: Պարբերաբար օմոնականները ներխուժում էին տներ, թալանում, բռնաբարում, սպանում:

Սպանվածների մեջ՝ 90-ամյա Հոռոմ Մինասյանը, 85-ամյա Ռաֆիկ Սեյրանյանը, 13-ամյա Արամայիս Սահակյանը:

Ո՞ւմ լեզուն կպտտվի սրանց գրոհային անվանել, բացականչում է թղթակիցը: Թղթակցին չի հաջողվում Ստեփանակերտ ընկնել, լրագրողներին դա արգելված էր:

«Ղարաբաղը դատապարտված է,– ասում է նրանց հայ ակտիվիստներից մեկը:– *Եթե բնակիչներին բռնությամբ չտեղահանեն, արանք իրենք Հայաստան կփախչեն»:*

Գորբաչով-Մութալիբովի ծրագիրն իրագործվում է հարթ, հետեւողականորեն: Ի՞նչ էլ պատահի, կզգեն «հայ գրոհայինների» վրա, ավարտում է իր թղթակցությունը Վոլչեկը:

■

Պարգեւ սրբազանը Նյու Յորքում

«Արցախին պետք է տալ ինքնավար հանրապետության հանգամանք»

Վերջերս Մ. Նահանգներում էր գտնվում Արցախի թեմի հոգեւոր առաջնորդ Պարգեւ եպս. Մարտիրոսյանը, որ հանդիպումներ ունեցավ ամերիկահայ գաղութի, տարբեր խմբագրությունների եւ տեղական ու համայնքային պատասխանատուների հետ: Նյու Յորքում գտնվելու օրերին, Պարգեւ Սրբազանի հետ հետեւյալ կարճ հարցազրույցն էր ունեցել մեր աշխատակիցը:

Հ.–Հայաստանի կառավարութիւնը ի՞նչ միջոցներով այսօր օգտակար կ՚ըլլայ արցախահայութեան:

Պ.– Տնտեսապէս, բարոյապէս եւ ճկուն ու իմաստուն քաղաքականութեամբ:

Հ.– Արցախի հայութիւնը, իր կարգին, որքանով օգտակար կը դառնայ մարզին շրջակայ հայաբնակ գիւղերուն:

Պ.– Արցախից դուրս մնացել է Շահումեանի շրջանը, որի գիւղերի բնակչութիւնը կազմում է մօտ 16-17 հազար հայութիւն: Շահումեանի շրջանին Արցախը օժանդակ է լինում տնտեսապէս, բարոյապէս եւ իր կարելի միջոցներով:

Հ.– Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնեն Մարտունաշէնը, Գետաշէնը եկող գաղթականները:

Պ.– Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի բնակչութիւնը այսօր գտնւում է Հայաստանում եւ դեռ գտնւում են հիւրանոցներում եւ հանգստեան տներում, մինչեւ նոր տնօրինութիւն:

Հ.– Խորհրդային իշխանութիւնները ի՞նչ օգտակարութիւն կ՚ունենան այդ գաղթականներուն:

Պ.– Իմ իմացած տուեալներով՝ ոչ մի օգնութիւն:

Հ.– Որքա՞ն հայութիւն մնացած է այսօր երբեմնի Ադրբեջանի (Բաքուի) մեծ գաղութէն:

Պ.– Ստոյգ տեղեկութիւն չունեմ եւ կը կարծեմ թէ այսօրուայ վիճակում անտրամաբանական է եւ անհնարին է որեւէ հայի մնալը Բաքվում:

Հ.– Արցախին տնտեսապէս ո՞վ զօրավիգ կը կանգնի:

Պ.– Միայն ու միայն Հայաստանը եւ մարդասիրական առումով երբեմն որեւէ բարեգործական կազմակերպութիւն:

Հ.– Մայրագոյն պարագային, երբ անմէն յոյս կորսուի Հայաստանին կցուելու, ուրիշ ի՞նչ ճեռանկարներ ունի Ղարաբաղի ինքնավար մարզը:

Պ.– Եթէ չմիացուի Արցախը Հայաստանին, ինքնավար մարզին տալ ինքնավար հանրապետութեան հանգամանք, առայժմ Ադրբեջանի կազմի մէջ:

Հ.– Ս. Էջմիածինը բարոյապէս որքանո՞վ օգտակար կը դառնայ ձեզի:

Պ.– Բարոյապէս Ս. Էջմիածինը ամէն ինչով մեզ սատար է, քանզի այն Աստուծոյ ներկայութեան յաղթական խտացումն ու կենտրոնն է ողջ հայութեան համար: Արցախի հայութիւնը ենթակայ է Ն. Ս. Օծութիւն Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի մեծական ուշադրութեան ու հոգատարութեանը: Նորին Սրբութիւնը հայրապետական իր ձայնը բարձրացնում է որեւէ բարդ կացութիւնների կապակցութեամբ, մինչեւ վերին մարմինները:

Հ.– Սփիւռքահայութիւնը կրնա՞յ ձեզ երկարել ձեր կարիքներուն:

Պ.– Սփիւռքահայութիւնը կարող է օգտակար լինել Արցախին իր աղօթքներով ու բարոյապէս: Կարող է հնարաւորին դէպքում օգտակար լինել տնտեսական որոշ հարցերում, փորձելով համատեղ ձեռնարկներ ստեղծել, փոխադարձ փոքր-ինչ առեւտրական կապեր հաստատել եւ ամենակարեւորը՝ իր ցոյցերով, բողոքով եւ հնարաւոր դէպքում արտասահմանի մամուլը օգտագործելով՝ ազդել դրանով իսկ հասարակական կարծիքի վրայ:

Յակոբ ՎԱՐԴԻՎԱՌԵԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. ՄԵԿ ՏԱՐԻ ԱՆՑ

Ամերիկյան «Թայմ» հանդեսը իր հուլիսի 1-ի համարում ծավալուն հոդվածաշար է նվիրել Գերմանիային, անդրադառնալով վերամիավորումից մեկ տարի հետո ծագած խնդիրներին

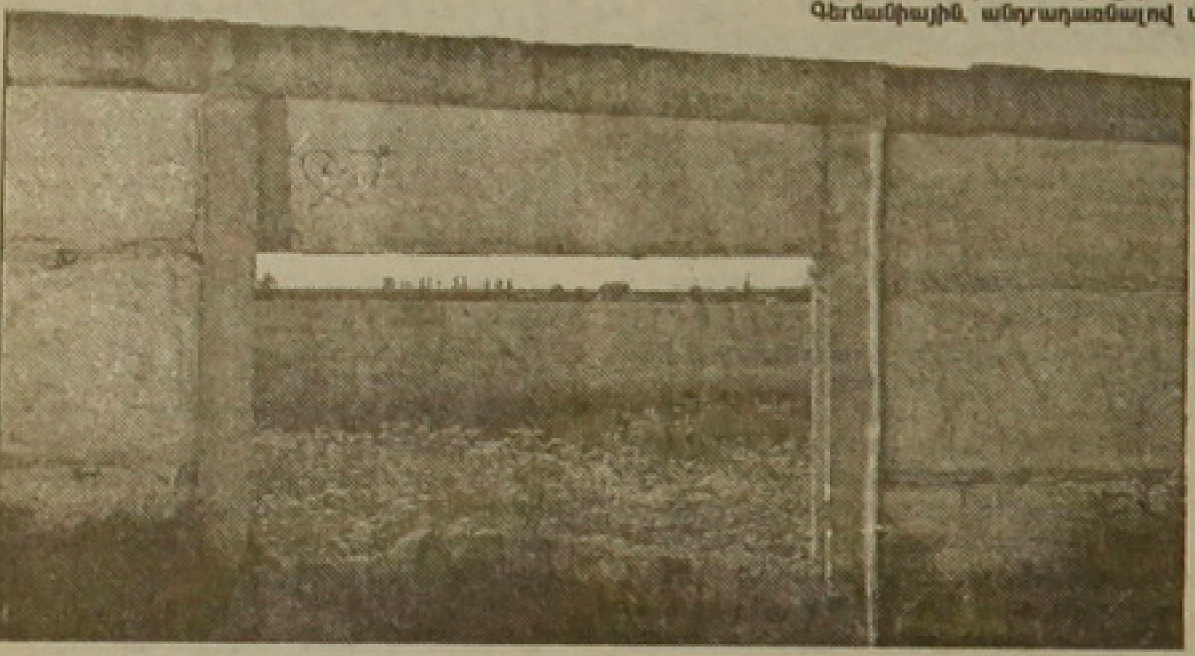

Երկար տարիների ցանկություններն ու ակնկալությունները պսակվեցին հաջողությամբ: Երկու Գերմանիաներում ապրող բնակչությունը վերամիավորվեց: Բեռլինի պատը, որը երկար ժամանակ ծառայեց որպես երկաթյա վարագույր, արդեն քանդված է: 80 միլիոնի հասնող ժողովուրդը՝ հատկապես նրա արեւելյան հատվածը, այժմ ձեռք է բերել ճանապարհորդելու, խոսքի եւ մամուլի ազատություն:

Սակայն ուրախության եւ հրճվանքի փոխարեն ընկճվածությունն ու անորոշությունն են իշխում ամբողջ երկրում: Մարդիկ ճիշտ է, համոզված են, որ ամեն ինչ ժամանակի ընթացքում կհարթվի, սակայն առայժմ միությունը ավելի շատ դժվարություններ է առաջ բերել, քան ակնկալվում էր: «Արեւելյան» եւ «արեւմտյան» մասերում մարդիկ կարծես ավելի են հեռանում մեկը մյուսից: Նույնիսկ, կատակներն են դարձել ավելի սուր: Արեւելյան Գերմանիայում *«մենք մեկ ժողովուրդ ենք»* ուրախ բացականչությանը, արեւմուտքցի իր հայրենակիցը դառն հեգնանքով պատասխանում է. *«մենք էլ»*:

Հին շենքերի հետ միասին փուլ են գալիս նաեւ հին ճշմարտությունները: Ոչ ոքի մտքով չէր անցնում, որ արեւելյան մասի ազատագրումը զգալի ժամանակ ծանր բեռ էր լինելու արեւմտյան մասի համար: *«40 տարի մենք անընդհատ խոսել ենք մեր ընդհանրությունների մասին,-* ասում է Վուպերտալ Համալսարանից հոգեբան Ֆոլկեր Ռոնգեն,- *բայց այժմ, պարզվում է, որ տարբերություններն այնքան շատ են, որ երկար ժամանակ կխլի մինչեւ հասկանանք միմյանց»:*

Գործելով վերեւից թելադրված հրահանգներով, նախկին ԳԴՀ-ի ազգաբնակչությունը զրկվել է նախաձեռնության զգացումից, դարձել ծույլ ու անընդհատ տրտնջացող դասակարգերի մի զանգված, մինչդեռ ԳՖՀ-ի իրենց ազգակիցները, ազատ մրցակցության պայմաններում ձեռք են բերել ինքնահավան «բոսերի» դրամապաշտական ընդունակություններ:

«Ես բացատրում եմ նրանց, որ պրոբլեմները հարկավոր է լուծել եւ արագ անցնել գործի,- ասում է Պիտեր Դյուլը, արեւմտաբեռլինյան ֆիրմայի մի խորհրդական,- *իսկ նրանք անընդհատ քննարկում են ու քննարկում, կորցնելով թանկարժեք ժամանակը եւ դրամը, այն դեպքում երբ խիստ կարիք ունեն մեկը մյուսի»:*

Բեռլինը մայրաքաղաք հռչակելը մեծ հարված հասցրեց Բոննին, որն այժմ կանգնած է 100 հազար աշխատատեղեր կորցնելու եւ անշարժ գույքի գների անկման վտանգի առաջ, բայց այդ քայլն անհրաժեշտ էր, մանավանդ նաեւ՝ խորհրդանշական: Դրանով ուշադրությունը կենտրոնացվում էր արեւելյան մասի շուտափույթ զարգացման վրա, որն էլ իր հերթին պետք է ծառայի արեւելյան Եվրոպայի երկրների քայքայված տնտեսության վերականգնմանը:

Նշենք նաեւ, որ ամեն ինչ չէ, որ անվերապահորեն ընդունվում է արեւելագերմանացիների կողմից: Միջնակարգ դպրոցի մի աշակերտ, օրինակ, բողոքում է, ասելով *«ուսուցիչների տեսակավորումն ու փարեբավորումը հրաշալի են, բայց դրանցում քիմիական մասը գերազանցում է բնականին: Ես կարոտում եմ իմ նախկին դասատուներին»:* Ամենից ավելի հուսահատ վիճակում են գտնվում նախկին *«Նոր ֆորում»* կազմակերպության անդամները: Նրանք 1989-ին այլախոհական շարժում էին սկսել Էրիխ Հոնեկերի դեմ, այժմ իրենց զգում են մեկուսացած:

Ոչ մի հսկողություն չկա զանգվածային հաղորդակցության միջոցների վրա: Արեւելյան տպագրական գործը գրեթե ամբողջությամբ գնված է արեւմտագերմանական *Բուրդա* եւ *Ակսել Շպրինգեր* ընկերությունների կողմից: Եւ ինչքան էլ տարօրինակ հնչի, մի մասում հրապարակվող թերթը կամ ամսագիրը ավելի շատ է կարդացվում մյուս մասում: Մարդիկ հոգեպես «հիվանդ» են եւ քաղաքագետներն այդ հիվանդությունը ախտորոշում են, որպես «վախ ապագայի նկատմամբ», կամ «անցման շրջանի խանգարում»:

Արեւելյան մասի 9 միլիոն աշխատուժից 840 հազարն այսօր պաշտոնապես անգործ է, իսկ երկու միլիոնն ընդգրկված է այսպես կոչված կես դրույքով աշխատողների ցուցակում: Մինչեւ տարեվերջ սպասվում է, որ գործազուրկների թիվը հասնի 4 միլիոնի: Լուծարքի են ենթարկվում հասարակական ծառայության շատ հիմնարկություններ: Սա էլ առաջ է բերում վայրագությունների եւ օտարերկրացիների հանդեպ անբարյացակամ վերաբերմունքի աճ: *«Նրանք (թուրքերը, ճապոնացիները, վիետնամցիները եւ սեւամորթները) լավ գործ ունեն, մինչդեռ մենք, բուհն ավարտելով, ստիպված ենք տարիներ շարունակ սպասել մինչեւ հարմար աշխատանք գտնենք»,-* ասում է ուսանող Լարս Ֆախը:

Անիշխանությունն արեւելքում զգացվում է ամեն քայլափոխին: Ոստիկանությունը չի կարողանում որեւէ քայլեր ձեռնարկել, որովհետեւ առաջին հերթին ինքն անծանոթ է ներկայիս գործող ֆեդերալ օրենքներին: Հատկանշական է հետեւյալ կատակը, համաձայն որի յուրաքանչյուր ոստիկանական մեքենայի մեջ պարտադիր մեկ արեւելագերմանացի է նստում, որ ճանապարհը ցույց տա, եւ մեկ արեւմտագերմանացի, որ օրենքն իմանա: Շատ ոստիկաններ հրաժարվել են կամ վտարվել իրենց աշխատանքից նախկին անվտանգության կոմիտեին (Շտազի) պատկանելու մեղադրանքով: Հետեւանքն այն է, որ ավելացել են ինչպես մեքենաների առեւանգումները, այնպես էլ խանութների, բանկերի կողոպուտները, թմրադեղերի օգտագործումը, բռնաբարություններն ու սպանությունները:

Մի դրական երեւույթ, այնուամենայնիվ, անտարբեր չի կարող թողնել ոչ մի գերմանացու: Դա սառը պատերազմի ավարտն է եւ գերիշխան պետությունների ռազմական բվակազմի դուրս բերումը երկրից: Բայց սա էլ նյութական մեծ ծախսերի հետ է կապված: Բոննը խոստացել է Խորհրդային Միությանը վճարել 15 միլիարդ դոլլար՝ զորքերի դուրս բերման ճանապարհածախսերի դիմաց, նույնքան էլ երեւի հարկ կլինի ծախսել նախկին ռազմական բազաները վերացնելու եւ ամբողջ տարածքն էկոլոգիապես մաքրելու համար:

Այսուհանդերձ, լավատեսությունն զգացվում է մթնոլորտում: Հույս կա, որ ներկա դժվարին օրերին հետեւելու են բարգավաճ, պայծառ տարիներ: *«Շատերը կարծում էին, որ վարչահրամայական մեթոդից ազատ շուկայական հարաբերություններին անցնելը կարելի կլինի իրականացնել մեկ օրից մյուսը: Հիմա հասկանում ենք, որ դա քայլ առ քայլ պետք է կատարվի: Տնտեսական բարելավման միջոցները ժամանակի կարիքն ունեն»,-* ասում է Առեւտրի եւ արդյունաբերության պալատի տնտեսագետ Ալբրեխտը:

Քաղաքագետներն էլ են ընդունում այժմ, որ ժամանակ եւ դրամ է անհրաժեշտ այդ բոլորն իրականացնելու համար: Մի տարի առաջ նրանք երկու-երեք տարին բավական էին համարում լուծելու Գերմանիաների միջեւ ծագած խնդիրները: Այս գարնանը նրանք սկսեցին խոսել չորս-հինգ տարվա մասին, իսկ տնտեսագիտական ուսումնասիրությունների Գերմանական ինստիտուտի տնօրեն Լուցց Հոֆմանի կարծիքով այդ գործընթացը կպահանջի առնվազն մեկ տասնամյակ: *«Մեր հաշվումներով,-* ասում է նա,- *705 միլիարդ դոլլար է անհրաժեշտ արեւելյան Գերմանիան արեւմտյանի մակարդակին հասցնելու համար»:*

Նախաձեռնողներն արդեն գործի են անցել:

Ջեյմս Օ. ՋԵՔՍՈՆ

Մենեջմենտի պակաս

Բիզնեսի աշխարհում գոյություն ունի այսպես կոչված «մարդկային կապիտալ» հասկացությունը, որով բնութագրվում են լավորակ այն մասնագետները, որոնց պետության բերած տնտեսական օգուտը շատ ավելի բարձր է, քան այն վարձատրությունը, որ նրանք ստանում են: Այժմ, անցումային այս շրջանում, Բոննի համար շատ ավելի դժվար է համապատասխան որակավորում ունեցող մարդիկ գտնել արեւելյան մասի ձեռնարկությունների ղեկավարման, քան դրամ՝ տնտեսական քայքայումը փրկելու համար:

«Արդեն 58 միլիարդ դոլլար պատրաստ կա արեւելյան մասի զարգացման համար,- ասում է Արդարադատության նախարարության խոսնակ Յուրգեն Շմիդտը,- *բայց այնտեղ մարդ չկա, որ կարողանա խելամտորեն ծախսել այդ գումարը: Ոչ ոք չգիտի ինչպես կառավարել քաղաքը: Հազարավոր ընդունակ մարդկանց կարիք ունենք մենք»:*

Կոնկրետ թիվը ճշտված չէ, բայց հաշվումները ցույց են տալիս, որ սկզբնական շրջանում 50 հազար լավորակ մասնագետներ են անհրաժեշտ, որպեսզի «գործն առաջ տանեն» արեւելյան Գերմանիայում: Իսկ այդքան մեծ թվով մասնագետների «ներխուժումը» կարող է բացասաբար ընկալվել: Միացումից առաջ պայմանավորվածությունն այն էր, որ արեւելքը վերակառուցվի իր ներքին ուժերի հաշվին, իսկ արեւմուտքից մասնագետներն օգնեն՝ երբ կարիքն զգացվի կամ հրավիրվեն: Այդքան մեծ թվով մասնագետների «արտահոսքը» արեւմտյան Գերմանիայի ձեռնարկատերերի համար էլ ձեռնտու չէ, քանի որ դա կարգապահության խախտումներ կարող է առաջացնել իրենց մոտ:

Այնպես որ խնդիրը չափազանց լուրջ է:

Դենիկ ԲԵՆՅԱՄԻՆ

Հաղթանակ առանց ընդհարումների

Մինչեւ միացումը ԳԴՀ-ի 175 հազարի հասնող ազգային ժողովրդական բանակը Վարշավյան ուխտի «առաջին ստրատեգիական էշելոնի» մաս էր կազմում: Մինչդեռ ԳՖՀ-ի 480 հազար հաշվող բունդեսվերը համարվում էր ՆԱՏՕ-ի առաջավոր պաշտպանական ամրոցը:

Այժմ անգերազանցելի հաղթանակ կարելի է որակել լարվածության այն թուլացումը, որ միացումից հետո տիրում է ամբողջ երկրով մեկ:

Ներկայումս, մեկ ռազմական կազմակերպություն կա, բունդեսվերը, որի կազմում ընդգրկված են նաեւ ներկայացուցիչներ նախկին «թշնամի» բանակից:

53 տարեկան գեներալ-լեյտենանտ Յորգ Շյոնբոհմի կարծիքով ազգային բանակի լրիվ ցրումը կամ անտեսումը կարող է արեւելքցիների կողմից դիտվել որպես «օկուպացիա» եւ առաջացնել երկրի մասնատումը: Բոննի կառավարությունը համաձայնվելով նրա կարծիքի հետ, նրան նշանակեց ԳԴՀ-ի բանակի, նավատորմի եւ օդուժի ընդհանուր հրամանատար: Հասնելով Բեռլինից դուրս գտնվող արեւելագերմանական ռազմական կենտրոնը, նա շտապեց հայտարարել, որ *«գալիս է ոչ որպես նվաճող, այլ որպես հասարակ գերմանացի, որի նպատակն է միացյալ ջանքերով ժողովրդավարություն հաստատել Գերմանիայի այդ մասում եւս»:*

Խորհրդա-գերմանական համաձայնագրով բունդեսվերը պարտավոր է նվազեցնել իր զորքերի թիվը եւ մինչեւ 1994 թվականը հասցնել 370 հազարի, դրանցից 50 հազար տեղեր պետք է տրամադրվեն նախկին ԳԴՀ-ի բանակին:

Շյոնբոհմը որպես «ժառանգություն» ստացավ 90 հազար զինվորական՝ ներառյալ 32 հազար սպա: Անմիջապես գործի անցնելով, նա 10 հազար 500-ի իջեցրեց այս վերջինների թիվը, թոշակի ուղարկելով բոլոր նրանց, ովքեր հիսուն տարեկանն անց էին, իսկ 6500 հոգու հետ ստորագրեց երկու տարվա պայմանագիր, որից հետո նրանք խստագույնս պետք է ատեստավորվեն:

Ժառանգության «նյութական» մասը կազմում են 400 կործանիչները (որից 32-ը նորագույն ՄԻԳ-29-ներ), 52 հարձակվող ուղղաթիռներ, 2350 տանկեր, 7500 զրահապատ մարտական մեքենաներ, 300 հազար տոննա ռազմամթերք եւ այլն: Այս բոլորից հավանական է, որ բունդեսվերն իր համար վերցնի մի քանի ինքնաթիռներ, ուղղաթիռներ եւ AK-74 տիպի ավտոմատներ, իսկ մնացածը՝ վաճառի կամ մետաղաջարդոնի վերածի:

Նախկին սպաները քաղաքականապես վերադաստիարակվում են: Զորակոչիկներին

Կանխագուշակումները սխալ էին

Ինչու՞ են, այնուամենայնիվ, գերմանացիների տրամադրություններն այդքան ընկած: Չէ՞ որ երկու կողմերի մեծամասնությունը գիտակցում էր, որ միությունը հսկայական խնդիրներ է առաջ բերելու: Բանն այն է, որ ոչ ոք հստակ չէր պատկերացնում արեւելյան մասի տնտեսական ճգնաժամի չափերն ու խորությունը: Այն, ինչ ի հայտ եկավ, գերազանցեց բոլոր ակնկալությունները: Արեւմտյան հետախուզությունն անգամ անզոր գտնվեց եւ չկարողացավ կանխագուշակել, որ ազատ շուկայական հարաբերությունների անցնելով, արեւելյան Գերմանիայի տնտեսությունն ուղղակի տանուլ պետք է տար: Մասնագետները համոզված էին, թե հենց արեւելյան մարկը փոխարինվի արեւմտյանով, արեւելագերմանական ձեռնարկությունների 30 տոկոսը կդիմանա մրցակցությանը, 50 տոկոսը սահմանագծային դիրք կգրավի եւ միայն 20 տոկոսը «խաղից դուրս» կհայտարարվի: Մինչդեռ, իրականությունը եկավ ապացուցելու, որ հաշվումները սխալ էին: Ձեռնարկություններից ոչ մեկը չդիմացավ մրցակցությանը: Արբանյակային լրտեսության միջոցով Արեւմուտքը զուգե կարողանում է երկար հեռավորությունից ավտոմեքենաների համարները կարդալ, սակայն այն դեռ ի վիճակի չէ ստույգ տեղեկություններ հավաքել արտադրանքի թողարկման մասին:

Մասնագետների կարծիքով, պլանավորված տնտեսությունը պետք է ունենար ճշգրիտ հաշվումներ, եւ քանի որ այդ աղբյուրներ չկային, նրանք հավատ էին ընծայում ԳԴՀ-ի կողմից հրատարակված տարեկան վիճակագրական տվյալներին:

Այժմ պարզվում է, որ այդ բոլորն աղավաղված թվեր են եղել: *«Ոչ ոք չէր կարող պատկերացնել, որ այդ աստիճան հնարավոր է խեղաթյուրել վիճակագրական տվյալները»,-* ասում է Օտտո Շլեխտը, որը 18 տարի Բոննի էկոնոմիկայի նախարարությունում աշխատելուց հետո, վերջերս թոշակի է անցել: *«Մենք կարծում էինք, որ նրանք հասել են մեր արդյունաբերության 70 կամ 80 տոկոսին»:*

Միայն արեւմտագերմանացի մենեջերները չէին, որ հուսախաբ եղան: Հոնեկերի կառավարությունը շատերին էր հավատացրել, որ ԳԴՀ-ն աշխարհի տասը հզորագույն երկրների թվին է պատկանում: Կենտրոնական հետախուզական վարչության 1985-ի տվյալներն անգամ նշում էին արտադրողականության 102 տոկոսի աճ: Եւ, նույնիսկ, միացման նախօրյակին արեւմտագերմանական կողմի արտադրողականության մինչեւ 50 տոկոսի չափով նվազեցումը չփրկեց դրությունը:

Մյուս կողմից, արեւելյան բլոկի երկրները, որոնք զարդ իրար պահում էին մեկը մյուսի ցածրորակ արտադրանքը գնելով, այժմ յուրաքանչյուրն իր պրոբլեմներով տարված, լքել են միմյանց:

Անցյալ դեկտեմբերին, 1932 թվականից ի վեր առաջին համագերմանական պառլամենտական ընտրություններին մասնակցելով, Հելմուտ Քոլը խոստացավ, որ *«ոչ ոք ավելի վատ վիճակում չի հայտնվի միացումից հետո եւ ոչ մի հավելում չի կատարվի հարկային համակարգի վրա»:* Երկու խոստումներն էլ դրժվեցին:

Դենիկ ԲԵՆՅԱՄԻՆ

digitised by A.R.A.R.@

Հակոբ ՍԱՆԱՍԱՐՅԱՆ. «Երկու տարի առաջ պատկերացնել անգամ չէի կարող, որ իմ պայքարն այսպիսի ավարտ կունենա»...

Հակոբ Սանասարյանը ֆիզիկական գիտությունների թեկնածու է: Երկար տարիներ զբաղվել է «Նաիրիտով»:

Այժմ նա Հայաստանի Կանաչների միության նախագահն է, Գերագույն խորհրդի բնության պահպանության եւ բնական պաշարների հանձնաժողովի տեղակալը:

– Արդեն մոտ մեկ ամիս է, ինչ անընդհատ գործում է «Նաիրիտը»: Ի՞նչ տվյալներ, տեղեկություններ ունեք դրա գործունեության վերաբերյալ: Այս ամբողջ ընթացքում գոնե իրենց համար դաս համարվեց արդյո՞ք, որ փորձեն գործարանի անվտանգությունը մեծացնել, թափոնների հարցերը լուծել եւ այլն:

– Ոչ մի անվտանգության մասին խոսք անգամ լինել չի կարող: «Նաիրիտ»-ի վերաբերյալ ստույգ տվյալներ առայժմ չկան: Անկախ հսկողություն ապահովող համակարգ չկա: Իսկ դրսից, նույնիսկ բնապահպանական կոմիտեի կողմից, վերահսկումը մեծ խոչընդոտների է հանդիպում: Բայց տեսանելի է ֆոտոքիմիական բունավոր:

Մեզ շատ վատ օրեր են սպասում: «Նաիրիտի» վիճակը հիմա անհամեմատ ավելի վատ է, քան տարիներ առաջ, երբ տեխնոլոգիան ավել կամ պակաս բարվոք վիճակում էր, երբ բանվորների մեջ վախ ու կարգապահություն կար, երբ Խորհրդային Միության այդ խոշոր ձեռնարկությունը անխափան հումք եւ պահեստամասեր էր ստանում:

Այս հանգամանքները բերում են թափոնների եւ վթարային իրավիճակների մեծացման:

«Նաիրիտը» բացելուց հետո խմելու ջրի հարցը Երեւանում ավելի բարդացավ: Այն անհրաժեշտ է արտադրության համար՝ ջերմաստիճանն արտեզյան ջրից ցածր է: Արտեզյանը խմելու են տալիս, իսկ աղբյուրի անառատ ջուրը «Նաիրիտի» վրա ծախսում: Միայն այս գործարանը տարեկան այնքան էներգիա է սպառում, որը կբավականացներ ամբողջ տարին քաղաքի բնակչության կենցաղային օգտագործման համար: Փաստորեն, եթե անցած ձմեռ ատոմակայանը բացելու լուրջ հարց չառաջացավ, հիմա արդեն քայլեր են նախատեսված, հրամաններ կան ատոմակայանը ուժի բերելու, գործարկման նախապատրաստելու համար:

– Ու վաղը էներգիայի սուր պակասի դեպքում՝ ստամոքսային մտածողությամբ մարդիկ հանրաքվեում «այո» կպատասխանեն ատոմակայանը վերաբացելու վերաբերյալ հարցմանը...

– Անմտություն է մեր ունեցած գիտական մակարդակի պայմաններում՝ ատոմակայանի հարցը հանրաքվեով վճռելը: Նույնիսկ թափոնները վնասազերծելու, թաղելու համար միջոցներ չունենք, ուր մնաց թե նոր ատոմակայանի կառուցման կամ հնի համեմատական անվտանգության ապահովման համար: Եւ առավել եւս՝ այս երկրաշարժային գոտում, մեր ժողովրդի դեմ բազմաթիվ բռնարարքների պայմաններում:

Բայց մարդկանց չի կարելի մեղադրել: Պաշտոնյաները շատ լավ գիտեն, որ երբ ուզում ես քո գաղափարները առաջատար լինեն, հաղթես ու իշխես՝ անհեռանկար, սոված ու հուսահատ ներականներ, ժողովուրդ պետք ունենաս...

– «Նաիրիտի» վերաբացման որոշումից անմիջապես հետո «Հայքին» տված հարցազրույցում դուք այդ որոշումը գնահատեցիք որպես մեծոլորտի աղտոտվածության անմիջական հետեւանք: Սա՞ է ձեր միանգամայն գնահատականը պայքարի նախկին, թե ներկայիս ընկերների գործունեության վերաբերյալ, որոնք «Նաիրիտը» փորձում են որպես գոյատեւման լծակ օգտագործել, հանրապետության տնտեսությունը ոտքի կանգնեցնել:

– Ինքնին այդ մեղադրանքը միայն իմ ընկերների հասցեին չէր: Հայտնի է, որ ամբողջ կենսոլորտում եւ ֆիզիկական, եւ մտավոր՝ բանականության առումով առողջ մարդիկ լինել չեն կարող:

Անտեղյակները հաղթեցին: Ես զարմանում եմ, թե ինչպես ողջ մնացի, կարողացա դիմանալ այդ սպանիչ ոտնձգությանը: Երբ տարիներ առաջ իմանայի, թե իմ պայքարն ինչ ավարտ պիտի ունենա...

«Նաիրիտով» հանրապետության տնտեսությունը ոտքի չես կանգնեցնի: Այսպիսի գործարան Միությունում միայն Ռուսաստանի Ֆեդերացիան կամ միգուցե Ուկրաինան կարող են պահել: Հումքի եւ հսկայական միջոցների հարցեր են: Սա միայն տարեկան միլիոնավոր դոլլարի ներդրումներ պահանջող գործարան է, չհաշված դեռ մնացած ծախսերը խորհրդային ռուբլիներով: Այսպիսի շռայլություն միայն խոշոր տնտեսությունը կարող է իրեն թույլ տալ: Եւ այսօր այն «բարեկամները», որոնք հայտարարում են, թե «Նաիրիտը» մեր անկախությունը կապահովի՝ թող գոնե բանկային հաշիվներն աչքի անցկացնեն...

«Նաիրիտ»-ի վերաբացմանը մեծապես նպաստեցին հանրապետության Գերագույն խորհրդի նախագահի «Նաիրիտ»-ի եւ ատոմակայանի գործարկման անհրաժեշտության, ինչպես նաեւ վարչապետի *«աղքատ ժողովուրդը մաքուր կենսոլորտի իրավունք չունի»* հայտարարությունները:

Բայց խոսքը միայն իշխանություններին չի վերաբերում, եւ այս ոտնձգումը, եւ ատոմակայանի վերաբերյալ խոսակցությունները, եւ տնտեսությունը ոչ միշտ ճանապարհով տանելը՝ արանք բոլորիս աշխատանքի արդյունքներն են:

– Կարելի՞ է ասել, որ գոյապահպանական շարժումը Հայաստանում պարտություն կրեց, որ Կանաչների փոքրաքանակ միությունից բացի, նախկին գոյապահպանական կազմակերպությունները ու պաշտոնները բռնացած նրանց ղեկավարները դադարեցրին իրենց գործունեությունը եւ այսօր այդ հարցերը բոլորին մոռացնել են:

– Իզուր եք կարծում, որ գոյապահպանական պայքարը հիմա թուլացել է: Կարող եմ ասել, որ այն հիմա անհամեմատ ավելի ծավալուն է եւ գիտական հիմքերի վրա դրված:

Երեւի դուք խոսում եք 1986-87 թվականների համեմատությա՞մբ: Այդ ժամանակ գոյապահպանության բնագավառը զբաղեցնում էր միակն էր, որ ամբիոն ուներ եւ առանձին անհատներ օգտագործում էին այն: Այդ պատճառով էր, որ «Գոյապահպանության» հավաքները անհամեմատ ավելի մարդաշատ էին:

– Ի դեպ, ինչպիսին են ձեր հարաբերությունները Խաչիկ Ստամբոլցյանի հետ՝ «Նաիրիտի» վերաբացման պահանջը նրա կողմ քվեարկելուց հետո:

– Ձեր հարցը, ինձ թվում է, պատասխանի կարիք չունի:

Քաղաքական-տնտեսականին հիմա էլ գումարվեց հայ ժողովրդի եւս մի՝ գոյապահպանական ճակատում կրած պարտությունը: Բայց չեմ կարող ասել, որ դա ինչ-որ մեկի հաղթանակն էր: Իհարկե՝ Մոսկվայի, որ այս հարցում եւս ջախջախեց: Երբ այս՝ 1-1-ի նման պարզ, շատ լավ ուսումնասիրված խնդիրը չկարողացանք ազգային մոտեցումով լուծել՝ անիմաստ է մտածել, թե ավելի բարդ հարցերում կկարողանանք միշտ կողմնորոշվել:

Մի կողմ առողջական հարցերը, այդ մասին շատ է ասվել ու գրվել, բայց գոնե պետք է հաշվի առնվեր, որ «Նաիրիտը» զենք է, ռազմամթերքի պահեստ...

– «Նաիրիտը» փակված վիճակում էլ էր շարունակում քիմիական վտանգավոր զենք մնալ:

– Այո՛, բայց համեմատության եզրեր չկան գործող, քիչ կուտակումներ ունեցող «Նաիրիտի» հետ:

– Վառված հացն էլ քաղցկեղածին է՝ փակե՞նք հացի գործարանները: Ավելի ճիշտ չէ՞ր այդ պայքարը տանել այն ուղղությամբ, որ ինչպես դրսում՝ այնպես էլ մեզ մոտ քիմիական արտադրությունները եթե ոչ անթափոն, գոնե սակավաթափոն լինեին:

– Ամենաճիշտ լուծումը կլիներ, երբ ապահովման հնարավորությունները ունենայինք: Երբ «Նաիրիտ»-ը երկրաշարժային ակտիվ գոտում չլիներ, ունենար ժամանակակից առաջնակարգ տեխնոլոգիա, բարձրակարգ սպասարկում եւ այլն:

– Սրանք երեւի մասնագիտական հարցեր են՝ վերապահենք գոյապահպանական շարժմանը: Ընդ որում այն, ըստ ձեզ, ավելի ծավալուն է դարձել՝ ներառում է հանրապետության համարյա բոլոր շրջանները, բայց հիմա արդեն թափ ու գործողություններ չկան, ասենք կոնկրետ ձեր միության կողմից:

– Նկատի ունեք հանրահավաքնե՞րն ու ցույցե՞րը: Մի հանգամանք կա, որի վրա կցանկանայի ձեր ուշադրությունը բեւեռել: Իշխանության գլուխ անցած ուժերի հետ, ինչքան էլ հիմա դժգոհ լինենք, ինչ-ինչ հույսեր էինք կապում: Ոտնումից հետո շոկային վիճակ էր՝ չէինք պատկերացնում, որ այդպիսի բան հնարավոր էր: Չէինք ուզում հավատալ, որ կարողացան դավաճանել շարժմանը: Ժամանակ էր պետք, որ «Նաիրիտի» հարցում կարողանայինք կողմնորոշվել:

– Ու՞մ նկատի ունեք, երբ խոսում եք «Նաիրիտն» իրենց քաղաքական նպատակների, շահերի համար օգտագործելու մասին:

– Հայաստանի ժողովրդավարական շարժմանը, որն օգտագործեց մեզ՝ խիստ վնաս հասցնելով: Չէր կարելի Մոսկվայի հետ «Նաիրիտով» խաղալ, բանակցություններ վարել, պայմաններ թելադրել... Գոյապահպանական շարժման անշտապ կառուցած հոյակապ շենքի տակ այդպիսով պայթուցիկ դրեցին ու...

– Դուք պետական հանձնաժողովի փոխնախագահ եք: Բայց «Հայքի» նույն հարցազրույցում նշում եք, որ «եթե Կանաչները ձգտում են իշխանության, ուրեմն Կանաչ չեն»: Բայց այսպես եղել է մի քանի երկրներում եւ դա հնարավորություն է տվել բազմաթիվ կենսական հարցեր կառավարական մակարդակով լուծելու:

– Ինչպես «Նաիրիտի» հարցում շատերը կանաչ գույնի տակ քողարկվելով՝ իշխանության հասան, այնպես էլ նույնը կատարվում է ամբողջ աշխարհում: Իշխանության գալով բազմաթիվ հարցեր են առաջանում՝ նոր կադրերի, բնական պաշարների օգտագործման, տեխնոլոգիաների ներդրման, դրանց արդյունավետության եւ այլն խնդիրներ՝ հիմա թե ակամա սկսում ես զիջումներ անել ու նույն շփոթն է առաջանում:

– Այնուհանդերձ, որո՞նք են այն մոտակա խնդիրները, որ իր առջեւ դնում է Հայաստանի Կանաչների միությունը եւ ինչպե՞ս է պատրաստվում լուծել դրանք, եթե բացառվում է պետական մակարդակը:

– Պետական մակարդակը բացառելով, ընդհանրապես լուրջ միջոցառումներ իրականացնել հնարավոր չէ: Կանաչների դերն այդ կենսական հարցում հրապարակ լուծում պահանջող խնդիրները մատնացույց անելն է:

Վերջին շրջանում մասնագիտական կողմը խախտվել է: Շատ պաշտոններ զբաղեցրել են գործից անտեղյակ մարդիկ, որոնք ուղղակի... հայրենասեր են: Երեւի «փորձառություն» բառն էլ է մոռացվել:

Վերջին մեկ-մեկուկես տա... ընթացքում Հայաստանում ավելի շատ ծառեր ու թփեր ոչնչացվեցին, քան 10-15 տարվա ընթացքում: Քաղաքաշինության բնագավառում նախաերկրաշարժյան անհոգությամբ նույնատիպ շենքեր են կառուցվում: Խնդիրները բազմաթիվ են ու մեր երազանքը՝ պայքարի միջոցով գոնե արգելք հանդիսանալն է:

Հարցազրույցը վարեց Սեդա ԽՈՒՍԻԿՅԱՆԸ

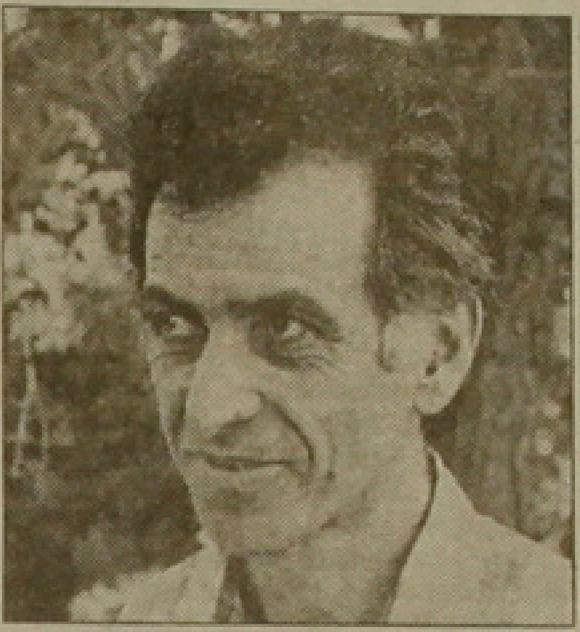

Լուսանկարը՝ Համբարձում ՔԱԼԱՓՈՆՅԱՆԻ

հնարավորություն է տրվում ծառայությունն անցկացնել իրենց ընտանիքներին մոտիկ: *«Նախկինում նրանց հետ վերաբերվում էին ավելի քան անմարդկային ձեւով»*,- ասում է արեւմտագերմանացի հրամանատար գեներալ-մայոր Վեռներ ֆոն Շեվենը:

Հուլիսի 1-ին վերջ գտան Շյոնբոհմի լիազորությունները, եւ բանակը, օդուժը ու նավատորմը այսուհետեւ պետք է ուղղակիորեն ենթարկվեն Բոննում պաշտպանության նախարարությանը:

Բրյու ԼեՍԱԼ

Իրավազրկված վերնախավը

«Հզորներն» ընկած են այսօր, նախկին ԳԴՀ-ի Սոցիալիստական միության կուսակցությունը (ՍՄԿ), որ 2,3 միլիոնի հասնող անդամներ ուներ իր շարքերում, այժմ վերակազմակերպվելով որպես Դեմոկրատական սոցիալիզմի կուսակցություն (ԴՍԿ), հաշվում է ընդամենը հազար համախոհներ, որոնց մեծամասնությունը նախկին կոմունիստ «ապարատչիկներ» են, որոնցից շատերն այժմ իրենց աշխատանքը կորցրել են Տրաստի (ՊԱԿ) հետ կապեր ունենալու հետեւանքով:

Նրանք այժմ ղեկավար չունեն: Նախկին առաջին քարտուղար Էրիխ Հոնեկերն, ինչպես հայտնի է, անցյալ մարտին զինվորական հիվանդանոցից ԽՍՀՄ էր տեղափոխվել խորհրդային «գործունյա» մարդկանց ձեռքով: Նրան մեղադրում են սպանությունների մեջ, սակայն 78 տարեկան հասակում, նա հազիվ թե նստի մեղադրյալի աթոռին, մանավանդ, որ լյարդի հաշմանդամ, նա տառապում է քաղցկեղով: Նույնը կարելի է ասել նաեւ պետանվտանգության կոմիտեի նախկին նախագահ Էրիխ Միլքեի մասին, որն այժմ 83 տարեկան զառամյալ ծերունի է: Հարրի Թիշը՝ արհմիության նախկին ղեկավարը հունիսի 6-ին դատապարտվեց 18 ամսվա ազատազրկման՝ դրամական ֆոնդերի չարաշահումների համար: Սակայն նրան ազատ արձակեցին, քանի որ նախաքննության ամբողջ ընթացքում նա արդեն բանտարկված էր եղել: Պաշտպանության նախկին նախարար Հանս Քեսլերը եւ երեք բարձրաստիճան այլ պաշտոնյաներ նույնպես ձերբակալված են: Մի խոսքով, քաղբյուրոյի նախկին 26 անդամներից կեսն այժմ գտնվում է հետաքննության մեջ, դավաճանության, ծառայողական դիրքի չարաշահումների եւ կաշառակերության մեղադրանքով: Առեւտրական համակարգման նախկին ղեկավար Ալեքսանդր Շալկ-Գոլոդկովսկու նկատմամբ քրեական գործ է հարուցված պետական ֆոնդից 13 միլիարդ դոլլարի «անհայտացման» առնչությամբ:

«Բոլոր կեղտոտ գործերն ինձ վրա են բարդում»,- բողոքում է նա:

ԳԴՀ-ի «լուծարքի ենթարկվելը» հազարավոր բյուրոկրատների համար ճգնաժամային եղավ: Նրանք այլեւս չեն կարող շարունակել իրենց նախկին գործունեությունը: Բոլոր գեներալներն ազատ են արձակվել իրենց պաշտոններից, զրկվելով նաեւ բարձր թոշակ ստանալու իրավունքից: Նույնիսկ, նախկին դեսպաններն այժմ տանն անգործ նստած են: Էգոն Քրենցը, որ ընդամենը 50 օր Հոնեկերին փոխարինեց որպես կուսակցության ղեկավար, ասում է. *«Երբ այսպես շարունակվի, Գերմանիան երբեք խաղաղ ժամանակներ չի տեսնի: Հիսուն տարեկան հասակում ստիպված լինել աշխատանքից հեռացվել, ինքնին մեծագույն պատիժ է»*: Ուրիշների շարքին նա եւս գտնում է, որ դա կարող է առաջ բերել երանության զգացում՝ անցած-գնացած օրերի նկատմամբ:

Քաղաքականապես, իհարկե, ոչ մի վերադարձ չի կարող տեղի ունենալ: Սակայն, դրժողությունները ինչ խոսք, կարող են դեռ երկար տեւել:

Ջոն ԷԼՍՈՆ

digitised by A.R.A.R.@

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՅԱԿՈՎԼԵՒ

Անհրաժեշտ է նոր քայլ

Ալեքսանդր Յակովլեւը խորհրդային քաղաքական կյանքի նշանավոր դեմքերից է: ԽՄԿԿ քաղբյուրոյի նախկին անդամը, որը համարվում է վերակառուցման եւ հրապարակայնության սկզբունքների ամենահետեւողական պաշտպանը, ներկայումս նախագահ Գորբաչովի թիվ մեկ խորհրդատուն է, դեմոկրատական բարեփոխումների շարժման նախաձեռնողներից, պահպանողական ուժերի՝ ԽՄԿԿ ղեկավարության եւ վարչահրամայական համակարգի կառավարողների հարձակումների նախընտրելի թիրախը:

Ստորեւ ընթերցողներին ենք ներկայացնում «Իզվեստիա» թերթի հուլիսի 3-ի համարում տպագրված նրա հոդվածի համառոտ թարգմանությունը:

Անընդհատ բողոքներ են լսվում, ինչ կառուցվածքները կործանված են, նորերը չկան: Բավական է: Հին կառուցվածքները ինչպես եղել են, այնպես էլ կան, պարզապես նրանց գլխից վերացվել է ստալինյան-բրեժնեւյան համակարգին հատուկ վարչարարական ճախեղին բռունցքը: Այդ պատճառով նրանցից ոմանք խոնդողությունից դուրս են եկել ու անգործությամբ են զբաղված, ոմանք էլ աշխատում են բացասաբար ներգործել սեփական շահի համար, ուրիշներն էլ ընդդիմանում են վերափոխումների անհրաժեշտ շաղ: Ահա այդտեղ գույց են տալիս, թե գործնականում ինչպիսին է իրենց «սոցիալիստական գիտակցությունը», ժողովրդի շահերի ջատագովների, նրա սոցիալական պաշտպանների գիտակցությունը:

Իրենց ավերածության մեջ առանձնապես ակտիվ են Ռուսաստանի կոմկուսի բոլոր մակարդակների մի շարք ղեկավարներ: Խոսքով նրանք ընդդիմության մեջ չեն, բայց իրականում նույն օրով անգամ դուրս չեն գալիս այդ վիճակից, քանի որ չեն ընդունում հասարակության վերափոխման քաղաքական նոր ուղղությունը: Իրադրության դրամատիզմը նաեւ նրանում է, որ սկզբունքների քաղաքական ռոռեջցորեն ընդունելիս կոմունիստները զանգվածներին անգամ չեն էլ հարցնում:

Վերափոխումների քաղաքականությունը հայտնվել է ծայրահեղ ժամանակում: Եւ իրադարձությունների վատթարագույն շրջադարձի դեպքում կյանքը դեպի լավը փոխելու հնարավորության հավատացած միլիոնավոր մարդիկ կարող են հանձնվել այն ուժերի հոշոտմանը, որոնց բարոյական կերպարը հայտնի է դեռ անցյալից:

Ահա թե ինչն է շատ անհանգստացնում: Ճակատագրի նման ոլորապտույտը կարող է տասնամյակներով ընդհատել ազատ, դեմոկրատական զարգացման յուրաքանչյուր փորձ ու հեռանկար: Դա կնշանակեր, ողջ հասարակության կամա թե ակամա անկում անբարոյականության եւ ազգայնամոլության խոր անդունդը: Ամեն ինչ չէ, որ արվում է առանձին մարդկանց, ղեկավարների չար կամքով: Գոյություն ունեն օբյեկտիվ լուրջ պատճառներ: Իմ կարծիքով, ըստ էության, «վերեւից» արված հեղափոխությունն սպառել է իրեն՝ անելով ամեն ինչ կամ գրեթե ամեն ինչ: Նրա պաշարները հատել են: Սակայն, այնուամենայնիվ, շատ բանի են հասել, որպեսզի մեր բազմաչարչար երկիրը, նրա բոլոր ժողովուրդները կարողանան սկսել մարդուն արժանավայել, ազատ, բնական եւ խղճի վրա հիմնըված կյանքի կառուցումը: Արդեն արվածը պատմության հավերժական սեփականությունն է:

Դեպի վատթարագույնը կատարվող անկումը կարելի է կանխել միայն երկրում պառլամենտական գործող համակարգ ստեղծելով ու գործարկելով, որում առաջատար կուսակցությունների ուժերը հարաբերելի կըլինեն իրար: Ահա թե ինչու եմ համոզված, որ հասարակության, նրա բոլոր ողջախոհ անդամների եւ առաջնորդների համար շահեկան է դեմոկրատիայի այս ուղղությանը մասնակցելը, նրան աջակցելը: Օգուտը ռազմավարական է. դեմոկրատիան երկրի անչափ ինտենսիվ ու բարդ զարգացման փուլում դինամիկ կայունության երաշխիք է:

Ահա թե ինչու եմ կիսում ու պաշտպանում օրինականության, առողջ բանականության, մարդու վերածննդի, ազատության գաղափարին անցեղ հավասարության հիման վըրա դեմոկրատական կողմնորոշում ունեցող շարժում կամ կուսակցություն ստեղծելու գաղափարը:

Երբ վճռականորեն եւ գործով հանդես չըգանք նորացման օգտին, ապա կմնանք լծացման մեջ, ինքներս մեզ կդատապարտենք համաշխարհային զարգացմանը հակադարձ հոսանքին: Երբ չսովորենք ոչ բռնի միջոցներով լուծել մեր ներքին խնդիրները, նորից ու նորից կվերադառնանք բազմիցս փորձված ավտորիտարիզմի, բռնության, անազատության գիրկը: Միայն դեմոկրատական զարգացման մեջ է նորացումը, կյանքի քաղաքակիրթ չափանիշների հետ միավորվելու հնարավորությունը: Դրանում է երկրի զարգացման կարողությունը:

Վերեւից արվող դեմոկրատական բարեփոխումները պետք է միաձուլվեն ներքեւից եկող դեմոկրատական «հեղափոխության» հետ: Նման միավորումը ժամանակի հրամայականն է:

Դեմոկրատական զարգացումը նախ եւ առաջ հզոր եւ գործուն սոցիալ-տնտեսական հիմքն է: Երբ մենք հանդես ենք գալիս սեփականության բոլոր ձեւերի իրավահավասարության, տնտեսության բազմաձեւության, ապամենաշնորհման անհրաժեշտության, ապապետականացման ու մասնավորեցման օգտին, ապա խոսքը գնում է ոչ միայն տնտեսական արդյունավետության, այլ առաջին հերթին՝ սոցիալ-տնտեսական այնպիսի իրավակառուցվածքը ստեղծելու մասին, որն առավելագույն չափով կարգելակեր հակադեմոկրատական ավտորիտար ձգտումներն ու նկրտումները: Դրանք ընդհանրապես վերացնելը դժվար թե հնարավոր լինի: Այստեղ չի կարելի խաբվել մաքսիմալիստական կոչերի եւ լուծումների թվացյալ հեշտությամբ:

Երկրի դեմոկրատական զարգացումը՝ հանուն դեմոկրատիայի, նրա պաշտպանությանն ու աջակցությանը ուղղված լայն ու ազդեցիկ հասարակական շարժման գոյությունն է: Դա անհետաձգելի պահանջ է: Կամ երկիրը կշարունակի ընթանալ արմատական վերափոխումների, հասարակության ազատագրման, մարդու իրական ազատության ճանապարհով, կամ ես կընտրվի դեպի բռնատիրության այս կամ այն տարբերակը, դեպի անազատություն եւ բռնություն, դեպի իրենց կործանիչ բնույթն արդեն ապացուցած կարգերի այս կամ այն ձեւը: Ու ոչ միայն հետադիմությունն է ընդունակ մեզ հրելու դեպի այդ անդունդը, այլեւ ձեռները ծալած նստելը, երկմտելն ու կասկածելը, կրավորականությունն ու ծուլությունը, ժողովրդական սպասումների բաղձանքն անտարբեր հետեւելը:

Դա բացառելու համար դեմոկրատական շարժումը պետք է վերջապես կարողանա հաղթահարել սեփական անդիմությունը, երկպառակությունները, տարաձայնությունները, ըստ արժանվույն գնահատի նրանց, ովքեր պատրաստ են ժակատագրի նժարին դնել ժողովրդի բախտը, միայն թե կառչած մնան իրենց օրինյալ անցյալին:

Դեմոկրատական շարժումն իր բնույթով կառուցողների եւ ոչ թե ավերողների շարժում է: Սա մի շարժում է, որից ծնվում են նոր, ավելի մեծ ու սերտ հոգեկան, սոցիալական կապեր եւ ընդհանրություններ, որի ժամանակ չեն կտրվում կամ կորսվում նախորդ կապերը:

Առանց դեմոկրատիայի չկա արժանի ապագա: ■

Դեպի լոնդոնյան գագաթաժողով

Ի՞նչ են տալու Գորբաչովին

Արեւմտյան մամուլն այս օրերին առատ նյութ է հրատարակում առաջիկա հուլիսի 17-ին Լոնդոնում կայանալիք Յոթնյակի հանդիպումին պրեզիդենտ Գորբաչովի մասնակցության եւ այդ առթիվ նրա ներկայացնելիք պահանջներին արեւմտյան ղեկավարների կողմից տրվելիք հնարավոր պատասխանների շուրջ:

Կարեւոր ուշադրություն է դարձվում Մ. Գորբաչովի հուլիսի 9-ին Մոսկվայում կատարած հայտարարությանը, թե ինքը զարգացած այդ 7 երկրներից (Մ. Նահանգներ, Գերմանիա, Ֆրանսիա, Բրիտանիա, Իտալիա եւ Կանադա) ոչ այնքան ֆինանսական օգնություն՝ որքան ներդրումներ է խնդրելու, որոնք, ըստ իրեն, օգնելու են Խ. Միությանը ապառազմականացնելու արդյունաբերությունը եւ ազատ շուկայում փոխարկելի դարձնելու ռուբլին ուրիշ որեւէ դրամանիշով:

Ուշադրություն է դարձվում նաեւ այս կապակցությամբ նախագահ Բորիս Ելցինի կողմից միեւնույն օրը կատարված հայտարարությանը, թե Մ. Գորբաչովը Լոնդոն է ժամանելու խորհրդային հանրապետությունների մեծամասնության կողմից իրեն տրված «մանդատով» եւ «զորակցությամբ», նա չի խնդրելու դրամական օգնություն, այլ *«նրա ճանապարհորդության նպատակն է հասկացնել շեշտել, թե կենտրոնն ու 9 հանրապետությունները համաձայն են արմատական բարեփոխումների, շուկայական տնտեսական հարաբերության, սեփականության այլազան ձեւերին, սեփականաշնորհման»*:

Արեւմտյան լրագրողների կարծիքով, Ելցինի այս հայտարարությունը թեեւ ուժ է տալիս Գորբաչովին, սակայն միաժամանակ շեշտում, որ պետք չէ ֆինանսական օգնություն տալ կենտրոնին, որն այն իբրեւ զենք գործածի հանրապետություններին «կարգի հրավիրելու» համար, այլ շեշտը դնում տնտեսական այնպիսի օգնության վրա, որ բաշխվի հանրապետությունների միջեւ:

Այսուհանդերձ, ինչ էլ մտածեն Ելցինն ու մյուսները, Յոթնյակը բնավ էլ նպատակ չունի նյութապես օգնելու Գորբաչովին, ինչպես *«Նյու Յորք Թայմզ»* թերթի հուլիսի 10-ի համարում գրում է Մորին Դոուդը: Նախագահ Բուշը պատրաստվում է այս մասին հրապարակորեն հայտնել խորհրդային իր պաշտոնակցին, շեշտելով, որ նյութական որեւէ օգնություն ցույց տալուց առաջ Արեւմուտքը վստահելի երաշխիքներ կպահանջի տնտեսական բարեփոխումների մասին եւ ներկա հանգրվանում միայն մասնագիտական օժանդակություն հանդես կբերի:

Հոդվածագիրն ավելացնում է, թե առաջիկա մի քանի օրերի ընթացքում Բուշն անձնական մի նամակով այս մասին հայտնելու է Գորբաչովին, որպեսզի վերջինս «հուսախաբ չլինի» Յոթնյակի հանդիպման ընթացքում:

Սակայն, թվում է՝ հզոր է Բուշի վարչության «հոգածությունը», քանզի դեռեւս անցյալ շաբաթավերջին Հելմուտ Քոլի հետ Կիեւում կայացած հանդիպման ժամանակ, Գերմանիայի կանցլերը նախագահ Գորբաչովին հասկացրել էր, որ Մոսկվան սահմանափակ հնարավորություն կունենա արեւմտյան երկրներից տնտեսական ուղղակի օգնություն ստանալու:

Մյուս կողմից, գրում է թերթը, Ճապոնիայի վարչապետ Թոշիկի Կայֆուն երկուշաբթի օրը կոչ էր արել Գորբաչովին հասկացնելու բարենորոգչական իր ծրագրերը՝ նախքան որեւէ օգնություն խնդրելը: Ավելին, ճապոնական քաղաքական շրջանակները հասկացրել էին, որ այդպիսի օգնությունից առաջ Մոսկվան պետք է պատրաստ լինի վերադարձնելու Կուրիլյան կղզիները:

Նույն թերթի նույն համարում մեկնաբան Սթիվըն Փոռնեը գրում է.

«Երբ որ Յոթնյակի առաջնորդները Լոնդոնում հանդիպեն Գորբաչովին, խոստանալու են այնպիսի օգնություն, որ չի ենթադրի մեծ գումարներ, եւ որ սակայն ցույց կտա Խ. Միությանն օգնելու տրամադրվածությունը, որպեսզի այն դառնա ազատ-շուկայական ռամկապետություն»:

Անմիջական օգնությունը, որ կտրվի Մոսկվային, շարունակում է հոդվածագիրը, կլինի մասնագիտական եւ ծրագրային բնույթի, նպաստելու համար խորհրդային տնտեսության կարեւորագույն մի շարք ճյուղերի զարգացմանը, ինչպես նավթի, գազի եւ ագրոարդյունաբերության մարզերը, ու թերեւս՝ առեւտրական սահմանափակումների բուսացումը եւ սննդեղեն գնելու համար վարկերի ապահովումը:

Հոդվածագիրը գրեթե ապահով է նկատում ԽՍՀՄ-ի անդամությունը Միջազգային դրամական ֆոնդին, քանի որ միայն Ճապոնիան է, որ առայժմ դեմ է այդ անդամությանը, այն կապելով Կուրիլյան կղզիների հարցին:

Գագաթաժողովի ընթացքում քննարկվելու է ԽՍՀՄ-ին 5-8,5 միլիարդ դոլլար տրամադրելու մի ծրագիր, որի նպատակն է օգնել խորհրդային դրամանիշի կայունացմանն այն ընթացքում, երբ Մոսկվան ռուբլին ազատ փոխարկելի դարձնել միջազգային դրամանիշներով, ազատ պահել գները եւ՝ ջնջել պետական նպաստները:

Արեւմտյան որոշ պաշտոնատարներ, ըստ հոդվածագրի, կարծում են, որ Գորբաչովը կխնդրի վերածրագրավորել իր երկրի արտաքին պարտքի վճարումը, որ հասնում է 62-65 միլիարդ դոլլարի, առանց նոր վարկեր պահանջելու:

Ամերիկյան, բրիտանական եւ ճապոնական պաշտոնատարները շեշտում են, գրում է հոդվածագիրը, թե պետք է շատ բաներ պատահեն, որ իրենք պատրաստ լինեն օգնություն տրամադրելու: Օրինակ, Գորբաչովը պետք է հստակորեն համաձայն լինի, որ թույլ է տրվելու անհատական սեփականությունը, անձնապատճառներում օգնությունները եւ այնպիսի ձեռնարկությունների ստեղծումը, որոնք ներդնողների սեփականությունն են հանդիսանում բաժնետոմսերը վերավաճառելու իրավունքով:

Չհաշվելով ճապոնական կղզիների պահանջը, որի մասին խոսվեց, Յոթնյակի անդամներն ունեն նաեւ քաղաքական բնույթի պահանջներ: Օրինակ՝ Մ. Նահանգներն ակընկալում են, որ Մոսկվան դադարեցնի իր նպաստը Աֆղանստանի եւ Կուբայի նման կոմունիստական պետություններին, մեծապես կրճատի ռազմական արդյունաբերությունը:

Սակայն, Բուշի վարչության անդամներից մեկն ասել է, թե իրենք չեն ցանկանա, որ Գորբաչովը Լոնդոնում դրամատիկ առաջարկներ անի ռազմական այնպիսի կրճատումների, որոնց նպատակն է արեւմտյան մեծածավալ օգնություն ստանալ: *«Երբ նա այնքան հիմար լինի, ասել է նա, որ կոչ անի այդպիսի փոխարժեքի մի քանի եւ փորձի այդ երեխային բողնել Արեւմուտքի դռների շեմին, այն ներս չի առնվելու, քանի որ սկզբունքով այն լուրջ չի լինելու տնտեսական լուրջ փոփոխություն կայացնելու տեսակետից»*:

Մ. Նահանգները, Ճապոնիան եւ Բրիտանիան կողմնակից չեն Գորբաչովին լայնածավալ օգնություն ցույց տալու: Գերմանացիները, իտալացիները եւ Ֆրանսիան թերեւս ամենից ավելի խանդավառ են: Ինչ վերաբերում է Գերմանիային, որի կանցլերն այնքան ջատագովն էր այդ օգնության, վերջերս համոզվել է, որ առայժմ պետք չէ այդպիսի փաթեթ տրամադրել:

Գորբաչովի Լոնդոն այցելության կապակցությամբ Արեւմուտքի ակնկալությունները ամփոփվում են ամերիկյան պետքարտուղարության պաշտոնատարներից մեկի հետեւյալ խոսքի մեջ. *«Գորբաչովի հետ հանդիպման քաղաքական նպատակը պետք է լինի այն եզրահանգումը, որ հետեւելու է իր երկրի դժվարությունների մասին խորհրդային նախագահի անկեղծ բացատրություններին: Այն պիտի ունկնդրվի համակիր ականջներով եւ առիթ պիտի տրվի Մոսկվային՝ անդամ դառնալու միջազգային դրամական ֆոնդին, ինչը հետագայում նրան բույլ կտա արեւմտյան ներդնողների ավելի մեծ վստահության արժանանալուն: Գուցե ԽՍՀՄ-ին տրվի ուղղակի մասնագիտական օժանդակություն՝ կարգի բերելու իր տնտեսությունը եւ ավելի արդյունավետ շահարկելու իր բնական հարստությունները: Սրանից ավելի չեմ կարծում, որ պատահի գագաթաժողովում»*:

Ինչ վերաբերում է Գրիգորի Յավլինսկու ծրագրին, որը մշակվել է Հարվարդի համալսարանի մասնագետների օժանդակությամբ, երկուշաբթի օրը ամերիկյան գանձային նախարարի տեղակալ Դեյվիդ Մալֆորդն ասաց, որ Բուշի վարչությունը դեմ է դրան, քանի որ տնտեսական վերափոխումների այդ ծրագիրը պայմանավորված է արեւմտյան լայնածավալ օգնությամբ, ենթադրում է ավելի քան 100 միլիարդ դոլլարի վարկ՝ հնգամյա ժամանակացույցով: *«Յավլինսկու փաթեթը գործուն առաջարկ չէ, հակառակ որ նրա տնտեսական մի շարք դրույթներ կարեւոր են, շինիչ եւ որոշապես կարող են օգտագործվել Խ. Միության տնտեսությունը վերափոխելու եւ զարգացնելու գործում»*,- եզրակացրեց նա: ■

Ծաղրանկարը Սուրեն ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ

digitised by A.R.A.R.@

Բերմուդյան եռանկյունի. առասպելի վերջը

1945 թվականին անհետացած էսկադրիլիան սկզբնավորեց Բերմուդյան եռանկյունու առասպելը: Վերջերս գտան ինքնաթիռներից հինգը: Ստորեւ տրվում է այդ առասպելի քննությունը:

Վերցրեք Ատլանտյան օվկիանոսի 360 հազար քառակուսի կիլոմետր կազմող մի հատված Ֆլորիդայի ծայրակետի, Պորտո Ռիկո կղզու եւ Բերմուդյան արշիպելագի միջեւ: Ավելացրեք Երկրորդ աշխարհամարտից հետո անհետացած մի էսկադրիլիա եւ օդանավերի ու նավերի շուրջ հարյուր անհետացումներ: Դրան խառնեք մի պտղունց Ատլանտիդա եւ արտերկրային քաղաքակրթության մնացորդներ: Դուք կստանաք «Բերմուդյան եռանկյունի» կոչվող դժոխային կոկտեյլ, որը մատուցվում է սառը վիճակում, խորհրդավորության հաստ քողի վրա: Փորձված այդ բաղադրատոմսը երկար ժամանակ հիանալի է գործել:

Սատանայի եռանկյունին՝ մեծ ներկայացման այդ թատրանքը, ծնունդ է առել երեւակայության խաղից: Մերձգիտական աշխարհի ներկայացուցիչներ, գիտնականներ ու կասկածամիտներ, լրատվության միջոցներ եւ սենսացիայի ծարավ հասարակություն՝ յուրաքանչյուրն իր դերն է խաղում եւ ասեղնագործում փաստերի հենքի վրա: Այսպիսով, տարիների ընթացքում ստեղծում են մի իսկական ժամանակակից առասպել: Բայց ահա կախարդանքը վերանում է. «19-րդ թռիչքի կորած էսկադրիլիայի» անակնկալ վերադարձը փլուզեց եռանկյան առասպելի հիմնասյունը:

Վերջերս «Սայընտիֆիկ Սըրչ Փրոջեկտի» գանձ որոնողների բերած ստորջրյա նկարահանումները կասկած չեն թողնում. Ֆլորիդայի ափերի երկայնքով 230 մետր խորության վրա հայտնաբերված ինքնաթիռների կմախքները իրոք ԱՄՆ-ի ռազմական նավատորմի 1945 թ. դեկտեմբերին անհետացած հինգ ռմբակոծիչներն են: Ավելի վատ Սպիլբերգի համար, որի *«Երրորդ տեսակի հանդիպումներ»* ֆիլմում կորած էսկադրիլիան հայտնաբերվում է ամերիկյան անապատում: Ի դեպ, 20-րդ դարի երկրորդ կեսին շատ է խոսվել «սատանայական» եռանկյունու մասին, գրվել են սցենարներ, գրքեր:

Իսկ փաստերը սրանք են. 1945 թվականի դեկտեմբերի 5-ին Ֆլորիդայում գտնվող Ֆորտ Լաուդերդեյլ ռազմական բազայից *«Ավենջըր»* տիպի 5 ռմբակոծիչներ օդ են բարձրանում Ատլանտյան օվկիանոսի վրա վարժական թռիչք կատարելու: Հավանաբար ղեկավարման ինչ-որ սխալի հետեւանքով սկսնակ օդաչուները եւ նրանց հրահանգիչը, վատ իմանալով թռիչքի գոտին, մոլորվում են: Ռադիոկապը կտրվում է: Հենց հաջորդ օրվա արշալույսից փրկարար ապարատներն սկսում են ինքնաթիռի անհետացման շրջանը: Փրկարարները հնարավոր խորտակման որեւէ հետք, բեկորներ կամ յուղաբծեր չեն գտնում: Ավելին, հետախուզական ապարատներից մեկը՝ *«Մարտին Մարիներ»* տիպի ջրօդանավը նույնպես անհետանում է: Նավաստիների այն վկայությունը, թե իրենք երկնքում տեսել են «հրեգունդ», հանգեցնում է օդային պայթյունի մտքին: Բայց կարեւորը տխուր արդյունքն է. անհետացել են 27 մարդ: Իրականում *«Ավենջըրները»* խորտակվել էին իրենց բազայից հազիվ 15 կիլոմետր հեռու, անկասկած, վառելիքի պաշարն սպառելուց հետո:

Իր ժամանակին այդ պատահարը մեծ աղմուկ հանեց: Մարդիկ դեռ չէին մոռացել պատերազմը եւ զարմանում էին, թե ինչպես կարող են այդքան զոհեր լինել մի սովորական վարժաթռիչքի հետեւանքով: Տեղական եւ ազգային մամուլը բերում է վկայություններ, որոնք միշտ չէ, որ անմիջական են, եւ շշուկները տարածվում են: Ո՞ւր են կորել *«Ավենջըրները»*: Ռազմական նավատորմի հետաքննությանն առնչվող ծավալուն զեկուցագիրը հիմնվում է վարկածների վրա եւ որեւէ պարզություն չի մտցնում: Անհետացածների ընտանիքները կառավարությանը մեղադրում են վստահելի տեղեկությունները թաքցնելու մեջ: 19-րդ թռիչքի մասնակիցների անհետացումը դառնում է արտառոցության էպիկենտրոն: 50-ական թվականներին ստուգումների եւ մեկնաբանությունների խաղի հետեւանքով հետաքրքրությունը կրկին սրվում է. օվկիանոսում ինքնաթիռների անհետացած շրջանը կամաց-կամաց մռայլ համբավ է ստանում:

1964 թվականին ճանաչված գրող Վինսենթ Գադիսը խոսում է «Բերմուդյան մահաբեր եռանկյունու» մասին: Դա լավ է հնչում եւ տարածվում է: Տասը տարի անց Չառլ Բեռլիցը՝ նույն անունը կրող դպրոցի հիմնադրի թոռը, գրում է Եռանկյանը վերաբերող առաջին բեստսելլերը: Նա թվարկում է անիծյալ շրջանում տեղի ունեցած խորհրդավոր անհետացումները՝ կորած ինքնաթիռները, առանց անձնակազմի վերագտնված նավերը, անբացատրելի մագնիսական երեւույթները... Բեռլիցը առիթը բաց չի թողնում, հիշատակելու նաեւ ծովային հնամենի պատմություններ այն մասին, թե Քրիստափոր Կոլումբոսն անձամբ այդ կողմերում դիտարկել է տարօրինակ շողարձակումներ, առաջարկում վարկածներ՝ ատլանտների քաղաքակրթության վերահայտնություն, տարածաժամանակային ներծծիչ, հինգերորդ չափման բեկվածք, էլեկտրամագնիսական ձագար, կանաչ մառախուղներ եւ այլն, այդ բոլորն ուղեկցելով բազմանշանակ հարցական նշաններով: Քսան լեզվով թարգմանված այդ գրքից վաճառվում է հինգ միլիոն օրինակ: Դրան հաջորդում են հարյուրավոր այլ աշխատություններ ու հոդվածներ: Դրանցում գաղտնագրությունն ուղեկցվում է գիտատեխնիկական պատումներին, յուրաքանչյուր հեղինակ առաջարկում է Եռանկյանն առնչվող իր անլուծելի հարցը:

Ամերիկացի համառ վավերագրող Դեւիդ Քուշը մանրակրկիտ ուսումնասիրել է ծովային արխիվները եւ պաշտոնական զեկուցագրերը, դառնությամբ արձանագրելով, որ փաստերի ճշմարտացիությունը հաճախ կասկածելի է, իսկ Եռանկյան աշխարհագրությունը՝ շատ փոփոխական: Այսինչ անհետացումը իրականում տեղի է ունեցել Խաղաղ օվկիանոսում, «կորած» այնինչ անձը հանգիստ ապրում է, չկասկածելով, թե ինքն ինչ արտառոց մեկնությունների առիթ է դարձել, այնինչ չքացումը պարզապես խաբեություն է եւ այլն: Մեկ առ մեկ քննության ենթարկելով, այդ գործերի մեծ մասը տրամաբանական բացատրություն են ստանում: 19-րդ թռիչքի հրահանգչին վերագրված եւ բուռն քանավեճերի պատճառ դարձած *«Նույնիսկ ծովն այլեւս ծովի նման չէ»* արտահայտությունը իրականում ոչ մի տեղ չի հիշատակված: Մեկ ուրիշ խաբեություն է «Բիմինիի պատը»՝ ծանծաղ ջրում ժայռաբեկորների գրեթե կատարյալ շարքը: Երբեմնի Ատլանտիդայի ավտոմայրուղի՞ է, թե ջրում վայրէջք կատարող թռչող ափսեների թռիչքուղի: Ավա՜ղ, երկրաբանները սառեցնում են ոգեւորությունը. խոսքը դասական երեւույթի մասին է, որը կապված է բարձր տեղանքում ջրերի ներհոսի հետ:

Բերմուդյան կղզիների շրջանը լի է վտանգներով, որոնցում գերբնական ոչինչ չկա: Դրանք են օդերեւութաբանական անկանխատեսելի պայմանները, ծովային եւ օդային լարված երթեւեկությունը, մագնիսական հյուսիսի եւ իրական հյուսիսի զուգադիպումը, թմրադեղ փոխադրող ծովահենների հարձակումները նավերի վրա: Հանքաբանական ինստիտուտի նորարարության սոցիոլոգիայի կենտրոնի աշխատակից Պիեռ Լագրանժը ուսումնասիրում է որոշ անբացատրելի երեւույթների անդրադարձը հանրային գիտակցության մեջ. *«Բերմուդյան եռանկյունու դեպքում փաստերը հայտնի են եւ ընդունելի: Փոխվում է միայն դրանց շարադրման ձեւը: Տրամաբանական մեկնաբանություններով չբավարարվողները գտնում են, որ զուգադիպումներից այն կողմ գոյություն ունի «գերբնական» ծագում ունեցող ինչ-որ համատարփակ բացատրություն: Այդ տեսությունները հաճախ ներքին ամուր կապ են պարունակում: Դրանք բանավեճ եւ մեկնաբանություն են առաջ բերում հենց այն պատճառով, որ տեղաշարժված են սովորական իրողությունների համեմատությամբ: Դա արձագանք է գտնում հասարակության մեջ: Եռանկյունում ամենասովորական դեպքը արտառոց երանգ է ստանում այն պարզ պատճառով, որ ուշադրությունը բեւեռված է եւ փաստերը ընկալվում են ձեւախեղիչ հայեցակետից»:*

Սատանայի եռանկյունի. արդյոք սա թռչող հոլանդացու հին առասպելի եւ թռչող ափսեի զուգադրության անհավանական [illegible] է: Կարեւորն այն է, որ եռանկյունացման սիրահարները շարունակում են հանգիստ քնել, իսկ Չինական ծովում տարօրինակ բաներ են պատահում: Առագաստանավեր են անհետացել: Այդ վայրն ստացել է «Վիշապի եռանկյունի» անունը:

Մարկ ՏՈՒԿԵՐՄԱՆ

«Լը Պուեն», 3 հունիսի 1991

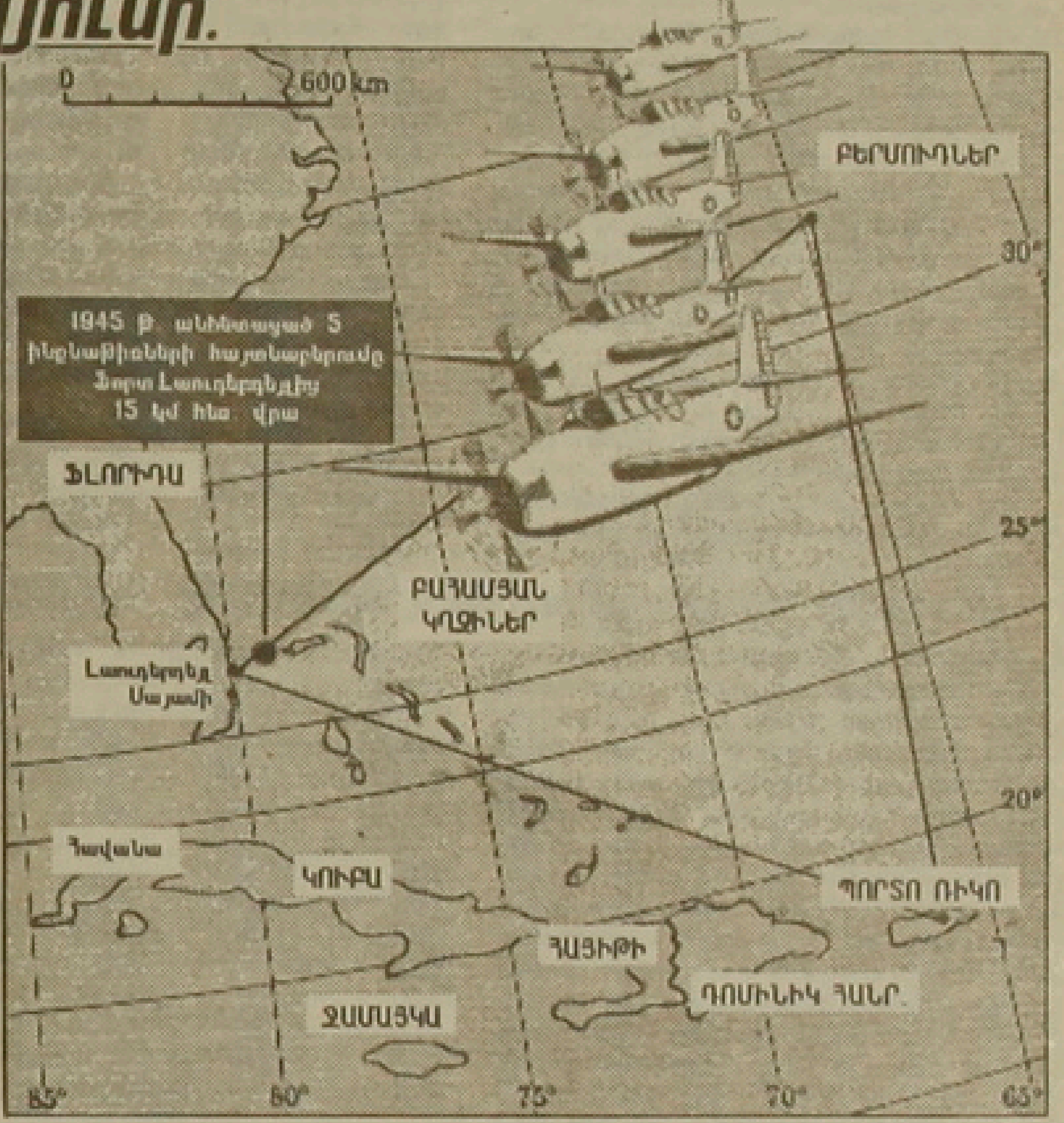

Թռիչք 19-ի «վերադարձը»

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աիդա Խալաթյանը եւ Կարինե Կյուրեղյանը ԽՍՀՄ ու սպարտակիադայի չեմպիոնուհիներ

Մոսկվա. Այստեղ ավարտվեց սպարտակիադայի ծրագրով մեծ թենիսի մրցաշարը, որը նաեւ ԽՍՀՄ առաջնություն էր համարվում:

Թենիսի հայկական դպրոցի ողջ պատմության ընթացքում առաջին անգամ Հայաստանի ներկայացուցիչները սպարտակիադայի մրցանակակիրներ դարձան: Աիդա Խալաթյանը եւ Կարինե Կյուրեղյանը զուգախաղերում նվաճեցին սպարտակիադայի եւ ԽՍՀՄ չեմպիոնների կոչումը:

ԽՍՀՄ կրկնակի գավաթակիր Աիդա Խալաթյանը մրցանակակիր դարձավ նաեւ մենախաղերում: Նա արժանացավ բրոնզե մեդալի:

Ավելորդ չէ նշել, որ մայր դառնալու պատճառով Աիդան գրեթե 2 տարի հեռացել էր ասպարեզից եւ ընդամենը 7 ամիս առաջ է վերսկսել մարզումներն ու ելույթները եւ այդքան կարճ ժամանակահատվածում շոշափելի հաջողությունների է հասել:

Ընդհանրապես, մեծ թենիսի հայկական դպրոցը գնալով լայն ճանաչում է գտնում: Երեւանցի Սարգիս Սարգսյանը Հայաստանի առաջին թենիսիստն է, որ վերջերս հրավիրանք ստացավ մասնակցելու Ուիմբլդոնյան մրցաշարին եւ մինչեւ 21 տարեկան թենիսիստների մրցումներում ասպարեզը թողեց միայն քառորդ եզրափակիչ տանող ճանապարհին: Սարգիսը չկարողացավ Հայաստանի հավաքականի կազմում մասնակցել սպարտակիադայի մրցումներին, քանի որ ԽՍՀՄ երիտասարդական հավաքականում նախապատրաստվում էր Եվրոպայի հերթական առաջնությանը եւ այսօր մեկնեց Հունգարիա:

Մեկ ոսկի, մեկ արծաթ, երեք բրոնզ

Մինսկ. – Այսպիսի ավարտով կվերադառնան մեր բռնցքամարտիկները:

Այստեղ անցկացվող սպարտակիադայի ծրագրով մրցաշարն այսօր ավարտվում է: Ստացվեց այնպես, որ եզրափակիչ մտած մեր երկու բռնցքամարտիկները՝ Նշան Մունչյանը եւ նրա կրտսեր թիմակից երեւանցի Ալեքսան Նալբանդյանը ներկայացնում են նույն քաշային կարգը (48 կգ) եւ դա նշանակում է, որ մեր թիմի համար ապահովված է մեկ ոսկե եւ մեկ արծաթե մեդալ: Իսկ ահա կիրովականցիներ Լեռնիկ Պապյանը (54 կգ), Գալուստ Սաֆարյանը (57 կգ), երեւանցի Արշակ Ավարտակյանը (91 կգ) դարձան բրոնզե մեդալակիրներ:

Մասնագետների շատերի կարծիքով, կաշվե ձեռնոցի մեր լավագույն վարպետներից մեկը՝ կումայրեցի Մեխակ Ղազարյանն ասպարեզը թողեց մրցավարների խիստ կողմնակալ մրցավարության պատճառով:

ԽՍՀՄ ժողովուրդների ամառային 10-րդ սպարտակիադայում

Մեկնարկը համեստ է

Ազով. Այստեղ սկսվել են սպարտակիադայի ծրագրով ճատրակի կանանց եւ տղամարդկանց մրցաշարերը: Հայաստանի հավաքականները ուշացումով ժամանեցին մրցավայր եւ ստիպված առաջին տուրը բաց թողեցին: Այնուհետեւ կանանց մեր ընտրանին (Լ. Ասլանյան, Է. Խալաֆյան, Ն. Կարակաշյան, Թ. Փիրումյան) միեւնույն 2:2 հաշվով ավարտեց հանդիպումները Մոսկվայի եւ Լենինգրադի ուժեղ կազմ ունեցող հավաքականների հետ:

Խմբային մրցաշարում մեր թիմի մրցակիցներն են նաեւ ՌՍՖՍՀ-ի, Կիրգիզիայի, Ուզբեկստանի եւ Էստոնիայի հավաքականները:

Տղամարդկանց Հայաստանի ընտրանին (Ա. Լպուտյան, Ա. Պետրոսյան, Ա. Մինասյան, Ա. Անաստասյան, Ս. Գալդունց, Ն. Քալանթարյան) նախ ոչ-ոքի՝ 3:3 հաշվով ավարտեց հանդիպումը Տաջիկստանի հավաքականի հետ, ապա սկզբունքային մրցավեճում 3,5:2,5 հաշվով հաղթեց Ադրբեջանի հավաքականին: Տղամարդկանց խմբային մրցաշարում մեր թիմն ուժերը չափելու է նաեւ Մոսկվայի, ՌՍՖՍՀ-ի, Մոլդովայի եւ Թուրքմենիայի հավաքականների հետ: Կանանց մրցաշարում առաջատարն է Լենինգրադի հավաքականը, որը 12 հնարավորից վաստակել է 7,5 միավոր: Հայաստանի հավաքականը 8 հնարավորից ունի 4 միավոր: Տղամարդկանց մրցաշարում լավագույն արդյունքն ունի Մոսկվայի հավաքականը, որը 18 հնարավորից վաստակել է 11 միավոր:

Հայաստանի ընտրանին 12 հնարավորից վաստակել է 6,5 միավոր:

Փոխատեղությունը հաջողություն բերեց «Կոտայք»-ին

«Կոտայք» – «Նավբահոր» (Նամանգան) 3:2

11-րդ [illegible]

Շախմատային լեզվով ասած «Կոտայք»-ի 2 խաղացողների՝ Էդուարդ Վերանյանի եւ Հենրի Բերբերյանի փոխատեղությունն անչափ կարեւոր 2 միավոր պարգեւեց մեր թիմին:

Սովորաբար Վերանյանը խաղում էր որպես կենտրոնական պաշտպան, իսկ Բերբերյանը՝ հարձակվող:

Այս անգամ դերերը փոխվեցին եւ էդ. Վերանյանը դարձավ «հեթ տրիկ»-ի հեղինակ:

Բաժինը վարում է Սամվել ԲԱՐԽՈՒԴԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

«Եթե արյուն է թափվում, յուրաքանչյուր մարդու համար այն պետք է ցավ լինի»

Մեր հատուկ թղթակից **Գայանե Աֆրիկյանը** *Տալլիննում հանդիպեց էստոնական հեռուստատեսության իրազեկման ծրագրերի տնօրեն Էնն Էնմաային:*

Հ.- *Ձեր վերաբերմունքը վերջերս Ղարաբաղի կապակցությամբ Պուգոյի արած հայտարարությանը:*

Պ.- Մեզ, մանավանդ մերձբալթյան դեպքերից հետո, քաջ հայտնի է Պուգոյի աշխարհայացքային ոճը: Այնպես որ մենք շատ զգուշությամբ եւ քննադատորեն ենք վերաբերվում նրա բոլոր հայտարարություններին: Մենք գիտենք, որ Ղարաբաղի մասին տեղեկությունները նույնպես կենտրոնի միջոցով են ստացվում: Սակայն հնարավորություն չունենք մեր թղթակիցներին հաճախ այնտեղ ուղարկելու: Չնայած վերջերս մեր թղթակիցներից մեկը եղավ այնտեղ, սակայն 2-3 օրը բավարար չէ լրիվ տեղեկություն ստանալու համար:

Հ.- *Ինչպե՞ս եք նայում այն ամենին, ինչ տեղի է ունենում Ղարաբաղում, քաղաքակիրթ աշխարհի աչքի առջեւ:*

Պ.- Իսկապես, եթե այն տեղի ունենար, ասենք, Աֆրիկայում, ապա հիմա կգումարվեին արտակարգ նիստեր, ժողովներ, հավաքներ եւ այլն: Օրինակ, վերցնենք Հարավսլավիան: Չէ՞ որ այնտեղ, Ղարաբաղի համեմատությամբ, առանձնապես ահավոր բան չի կատարվում: Սակայն բոլորը Հարավսլավիա են այցելում: Այն համաշխարհային խնդիր է դարձել: Բայց քանի որ Ղարաբաղը, այսպես ասած, ԽՍՀՄ-ում է, ապա Արեւմուտքի որոշ շրջանակներ չեն ուզում դրանով այնքան էլ զբաղվել: Նմանապես Մերձբալթիկայով: Իսկ ինչ վերաբերում է կենտրոնի այն հայտարարությանը, թե այնտեղ հայ գրոհայիններ են, ինձ թվում է, որ եթե ես էլ իմ աչքերով տեսնեի այն ամենը, ինչ կատարվում է, երբ իմ աչքի առաջ ռմբակոծեին 70-ամյա կնոջ, անպայման գրոհային կդառնայի: Այդ ամենը բացարձակ տրամաբանական է: Երբ իշխանությունները չեն կարող պաշտպանել ժողովրդին, ապա ինչ-որ մեկը պետք է պաշտպանի: Նույնիսկ անհրաժեշտ է, որ լինեն գրոհայիններ:

Աշխարհը շատ դաժան է: Երբ արյուն է թափվում, ապա յուրաքանչյուր ազնիվ մարդու համար այն պետք է ցավ լինի:

Տալլին, 12 հուլիս 1991

Ավարտվեց «Երգի կամուրջներ» փառատոնը Տալլինում

Տալլինում ավարտվեց «Երգի կամուրջներ» փառատոնը: Հուլիսի 7-ին աշխարհի շատ երկրներից եկած մասնակիցները Ազատության հրապարակից սկսեցին երթը դեպի Երգի հրապարակ: Առջեւից տանում էին Տարտուից բերած կրակը, որտեղ 1869 թ. առաջին անգամ Էստոնիայում տոնել են երգի տոնը: Հայաստանից հրավիրված «Նարեկ» եւ «Կոմիտաս» երգչախմբերը եւ հյուրերը եռագույն դրոշով նույնպես մասնակցեցին երթին: Պատվավոր հյուրերի թվում էին Ա. Սոբչակը, Լատվիայի Գերագույն խորհրդի նախագահ Ա. Գորբունովը, ակադեմիկոս Շատալինը, Ամերիկայից փարգիչ Ռ. Շուլլերը, Լատվիայի մշակույթի նախարար Ռ. Պաուլսը: Բացման խոսքով ներկաներին ողջունեց Ա. Ռյույտելը: Ամերիկայի ժողովրդի եւ Բուշի անունից ներկաներին ողջունեց դ-ր Շուլլերը:

Այդ օրը Տալլինի երգի հրապարակում իրենց ձայները միացրին աշխարհի շատ ազգեր: Ծրագրում, մասնակից ազգերի ազգային խորհրդանշական երգերի կատարման ժամանակ, բազմազգ այդ երգչախմբի կատարմամբ հնչեց նաեւ Կոմիտասի *«Օրհներգը»*: Այդ օրն առաջին անգամ Տալլինի Երգի հրապարակում տեղի ունեցավ հոգեւոր ծառայություն: Համաշխարհային կրոնավորքարոզչականների առաջնորդներից մեկը՝ դ-ր Շուլլերը տվեց իր օրհնությունը եւ քարոզեց:

Մինչեւ ուշ երեկո Երգի հրապարակը լեփլեցուն էր հյուրերով, մասնակիցներով:

Գ. Ա.

ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի ներկայացուցիչները Ստեփանակերտում

Արդեն Լեռնային Ղարաբաղում են գտնվում ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի պատգամավորներ, Գերագույն խորհրդի ներկայացուցիչներ Վլադիմիր Կիրիլովը, Օլեգ Օսորուխովը եւ Գերագույն խորհրդի քարտուղարության ավագ խորհրդատու Միխայիլ Սոկոլովը: Այցելության նպատակը մարզի իրավիճակին ծանոթանալն ու վերահսկելն է:

Նրանք արդեն հանդիպել են մարզի արտակարգ դրության պարետության, Ադրբեջանի հանրապետական կազմկոմիտեի, Շուշիի հասարակայնության ներկայացուցիչների եւ մարզգործկոմի ղեկավարության հետ:

Սոսյծի ներկայացուցիչները միայն լսում են:

Հայաստանը խաղում է միայնակ

սկիզբը՝ էջ 1

որ առաջ է քաշել սեփականաշնորհման եւ ազատ տնտեսության արմատական ծրագիր, *«լավագույն դիրքում»* է այդ օգնությունն ստանալու համար:

Ֆրանսիական իշխանությունները, սկսած վարչապետ Էդիթ Կրեսոնից, որ երկուշաբթի օրն ընդունեց իր հայ գործակցին, *«լայն հասկացողություն»* են ցույց տալիս եւ *«ըմբռնում մեր խնդիրները»*, գնահատում է Վազգեն Մանուկյանը: Տարուց ի վեր հայ դասի ուխտյալները նեղ են, թե *«Արեւմուտքի վերաբերմունքը մեր նկատմամբ նշանակալիորեն լավացել է: Արեւմուտքն սկսում է հասկանալ, որ պետք է ուղիղ կապեր հաստատել հանրապետությունների հետ»*, իր գոհունակությունն է հայտնում Մանուկյանը: Փարիզը, սակայն, դեռեւս վաղ է գտնում ստորագրել *«համակողմանի համագործակցության պայմանագիրը»*, որ կցանկանար հայկական կողմը:

Գործնական մարդ լինելով, Հայաստանի վարչապետն ասում է, թե ինքն ամենեւին էլ չի ուզում Ֆեդերացիայի հետ բոլոր կամուրջները վառել: *«Երկխոսություններ են տարվում խորհրդային իշխանությունների հետ ոչ միայն տնտեսական, այլեւ քաղաքական հարցերի շուրջ»*, որ շոշափվում են վերջին ամիսներին Միխայիլ Գորբաչովի եւ Հայաստանի նախագահի կամ վարչապետի համախակի հանդիպումների ընթացքում: *«Տնտեսությունը կսիրտի, որ Խ. Միության բոլոր հանրապետությունները դեռեւս 10-15 տարի իրար հետ կապված մնան»*, խոստովանում է Վազգեն Մանուկյանը: Քաղաքական անկախության ձգտող *«Հայաստանը պատրաստ կլինի, դրան հակառակ, ներառնվել տնտեսական բնույթի մի միության մեջ»*, հայտարարում է վարչապետը:

Ինչ վերաբերում է քաղաքական ապագային, Հայաստանը որոշել է քանել այն ուղին, որ ինքն է նշել. անկախության հանրաքվե սեպտեմբերի 21-ին, այնուհետեւ *«անցումային հնգամյա փուլը՝ դուրս գալու համար Խ. Միությունից, համաձայն խորհրդային գործող օրենքի»*, եզրակացնում է Վազգեն Մանուկյանը:

Մինչդեռ խորհրդային նախագահ Միխայիլ Գորբաչովը հայտարարում է, թե հույս ունի, որ ինը հանրապետություններից բացի, որոնց հետ ներկայումս նա բանակցում է Միութենական պայմանագրի շուրջ, մնացածները նույնպես կմիանան նորացված Ֆեդերացիային, հայ վարչապետը բոլորովին էլ գայթակղված չի երեւում: *«Միութենական պայմանագիրը դեռեւս նոր է ծնվում: Կարծում եմ, ընդհակառակը, որոշ հանրապետություններ, որոնք Գորբաչովին տվել էին իրենց սկզբունքային համաձայնությունը, կարող են այն ետ վերցնել»*:

Երբ խոսակցությունը վերջապես գնաց Լեռնային Ղարաբաղի, մեծամասնությամբ հայերով բնակեցված, Ադրբեջանի կազմի մեջ մտցված շրջանի մասին, հայ վարչապետի չափավորությունը հանկարծ անհետացավ: *«Հայաստանը մնում է հակված, որ բոլոր խնդիրները կարգավորվեն բանակցությունների ուղիով*, զգուշորեն սկսում է Վազգեն Մանուկյանը: *Անցնող երկու ամիսների փորձը ցույց տվեց, որ բանակցությունների այդ ցանկությունը ոչինչ չի հանգեցնում»*: Մայիսից ի վեր ազերի օմոնականները սրել են հայերի եւ ազերիների միջեւ լարվածությունը: Բախումների արդյունքում, ըստ հայերի գնահատումների, կան 35 հայ սպանված, 44 վիրավոր, 98 գերյալ, որոնցից սոսկ 28-ն են ազատ արձակվել:

«Բանակցությունների մեր ցանկությունը ոչինչի չի հանգեցնում, Ղարաբաղի հայերին պատրաստ են անձնատուր լինել առանց պայմանի: Միաժամանակ, շարունակվում է հայերի տեղահանությունը, մեղադրում է Վազգեն Մանուկյանը: *Վերջին իրադարձությունները խորապես հուսահատեցրել են Ադրբեջանի հայերին, որոնց մնում է սոսկ զենքով պաշտպանել իրենց ընտանիքն ու տունը: Երբ նույնիսկ մենք համաձայնության հասնենք, վստահ չենք ոչ Մոսկվայի, ոչ էլ Ադրբեջանի վրա, թե այն կհարգվի»*:

Լոռեն Միլո

«Լիբերասիոն», 10 հուլիս 1991

Սոբչակը կոչ է անում ցրել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհուրդը եւ ժողովրդական պատգամավորների համագումարը

Լենինգրադի քաղաքագլուխ Անատոլի Սոբչակը չորեքշաբթի օրը մամլո ասուլիսում հանդես եկավ նախաձեռնությամբ՝ համընդհանուր արշավ սկսել ԽՍՀՄ Գերագույն խորհուրդը եւ ժողովրդական պատգամավորների համագումարը շուտափույթ ցրելու համար: Նա դա բացատրեց այն բանով, որ այդ մարմինները *«դարձել են ծայրահեղ պահպանողական, իսկ շատ պատգամավորներ արդեն բացի իրենք իրենցից, ոչ ոքի չեն ներկայացնում»*:

«Ինտերֆաքսի» թղթակցի այն հարցին, թե որքանով է Գորբաչովը համբերատար Դեմոկրատական բարեփոխումների շարժման նախաձեռնողների հետ, Սոբչակն ասաց. *«Մենք ցանկանում ենք իշխանություններից անկախ շարժում, եւ ընդ որում հնարավոր ենք համարում, որ ներկա պետական կառույցներն աջակցեն դրան: Սակայն այս հարցով Գորբաչովի հետ որեւէ խոսակցություն չի եղել»*:

Խորհրդային նավթի արտահանությունը. վատ կանխագուշակում

Խորհրդային նավթի արտահանությունը 1992 թ. կարող է մեկ քառորդով, գուցեեւ մի քանի անգամ կրճատվել, եթե այս տարի չիրականացվեն կառավարության կողմից նախատեսված նավթահանության ծավալը մեծացնելու միջոցները: Այդ մասին չորեքշաբթի օրը Մոսկվայում կայացած մամլո ասուլիսում հայտարարեց ԽՍՀՄ էկոնոմիկայի եւ կանխագուշակման նախարար Վլադիմիր Շչերբակովը: Այդ միջոցների կատարման դեպքում արտահանության ծավալն արագայում հնարավոր կլինի լոկ պահպանել 1991 թ. մակարդակին: Նախարարի կարծիքով, նավթահանության բնագավառի ծանր դրությունն ստեղծվել է այն բանի հետեւանքով, որ *«վերջին երեք տարվա ընթացքում արտահանության պոտենցիալը խիստ խախտվել է»*: Նախարարը մանրամասնություններ չհայտնեց:

Ադրբեջանի ներկայացուցիչը հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտի մասին

Մոսկվայում Ադրբեջանի մշտական ներկայացուցչությունում կայացած մամլո ասուլիսին, Ադրբեջանի լիազոր ներկայացուցիչ Զաուր Ռուստամ-զադեն այն կարծիքն է հայտնել, թե Ադրբեջանի նախկին ղեկավարության սխալն այն է եղել, որ հավատացել են կենտրոնին եւ ղարաբաղյան խնդրի լուծման մեջ հույս են դրել նրա վրա: Ըստ ներկայացուցչի, *«Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը պետք էր Ադրբեջանն ինքը միանգամից լուծեր»*:

Ըստ Ադրբեջանի ներքին գործերի փոխնախարար Նաբիկ Թալիբովի, ԼՂԻՄ-ում եւ Ադրբեջանի սահմանամերձ շրջաններում 4,5 տարվա ընթացքում մահացել է 272 մարդ, որոնցից 164-ը՝ քաղաքացիական անձինք, այդ թվում՝ 116 ադրբեջանցի եւ 48 հայ, 843 մարդ վիրավորվել է: Ն. Թալիբովը հաղորդել է, որ Ադրբեջանի տարածքի հայկական գյուղերը, որտեղից *«հայ բնակչությունն ինքնակամ մեկնել է անձնագրային ռեժիմի ստուգումից հետո, այդ թվում նաեւ Գետաշեն գյուղից, բնակեցվել են Հայաստանից եկած ադրբեջանցի փախստականներով»*:

Ըստ փոխնախարարի, հանրապետության տարածքում կատարվող զինաթափման եւ անձնագրային ռեժիմի ստուգման բոլոր գործողություններին հետեւում են Միության դատախազության ներկայացուցիչները:

Շոշափելով 1988 թվականի Սումգայիթի անկարգությունները, որոնց արդյունքում, ըստ պաշտոնական տվյալների, մահացել էր 30-ից ավելի մարդ, Ադրբեջանի ՆԳՆ-ի ղեկավարները հայտարարեցին, թե *«գլխավոր գործող անձանցից մեկը եղել է հայ, երեք անգամ դատված Էդուարդ Գրիգորյանը»*: Նրանց ասելով, *«սումգայիթյան ողբերգությունը ծեծնըստ էր Երեւանից եւ բեմականացված էր հայկական կողմից»*:

Ադրբեջանի ներքին գործերի փոխնախարարը մամլո ասուլիսի մասնակիցներին հավաստիացրեց, թե *«մենք կշարունակենք պայքարը հայկական զինված հրոսակախմբերի դեմ»*:

Զվիադ Գամսախուրդիան Բորիս Ելցինի հետ հանդիպման մասին

Վրաստանի նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիան Մոսկվայում հանդիպել է ՌՍՖՍՀ նախագահ Բ. Ելցինին: Նա բարձր գնահատական է տվել հանդիպման արդյունքներին: Ըստ Գամսախուրդիայի, զրույցն անչափ օգտակար է եղել: Հանդիպման ընթացքում քննարկվել են Վրաստանի հանրապետության եւ ՌՍՖՍՀ-ի միջպետական հարաբերությունների հաստատման որոշ կողմեր: *«Դա պատմական օր էր»*,- հայտարարել է Գամսախուրդիան, հատկապես մատնանշելով փոխըմբռնման եւ գործարարության այն ոգին, որ տիրել է զրույցի ընթացքում:

Իրաքի արտգործնախարարության հայտարարությունը

ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհուրդը հուլիսի 10-ին ծանոթացավ Իրաքի ատոմային կարողությունների վերաբերյալ Բաղդադի կողմից տրամադրված փաստաթղթերի քննարկմանը: Այդ կապակցությամբ, ԱՄՆ-ի պետքարտուղարության բանբերը հայտարարեց, որ, ըստ երեւույթին, Իրաքը դեռեւս խուսափում է ռազմական որոշ գաղտնիքների բացահայտումից: Ըստ ԿՀՎ-ի գնահատականների, Իրաքը միջուկային զենքի տիրանալու համար մշակել էր խորհրդավոր մի ծրագիր:

«Վաշինգտոն պոստը» հուլիսի 9-ի համարում, անդրադառնալով Իրաքի ատոմային կարողությունների հարցին, գրում է. *«ԱՄՆ-ի հետախուզական արբանյակներին հաջողվել է նկարահանել Իրաքի ատոմային ռումբի մասերի եւ սարքավորումների գաղտնի տեղաշարժման մասին ուշագրավ կադրեր»*: Իրաքի արտգործնախարար Ահմադ Հուսեյնը, արձագանքելով այդ լուրերին, միջուկային էներգիայի միջազգային գործակալությանը (ՄԱԳԱՏԷ) եւ անվտանգության խորհրդին ուղղած հայտարարության մեջ նշում է, թե Իրաքը ռազմական գաղտնիքների մի մասը չբացահայտելու համար ունի միանգամայն հիմնավոր եւ արդարացված պատճառաբանություններ: Իրաքը, ասված է Ահմադ Հուսեյնի հայտարարության մեջ, մշտապես հարգալից վերաբերմունք է ունեցել միջուկային էներգիայի միջազգային գործակալության պայմանագրերի նկատմամբ: Ըստ Իրաքի արտգործնախարարի, ատոմային կարողությունների վերաբերյալ գաղտնիքների մի մասը չբացահայտելու պատճառներից մեկն այն է, որ Իրաքը չէր ցանկանում չափազանցված քաղաքական հարձակումների թիրախ դառնալ: Մյուս կողմից, ասված է Ա. Հուսեյնի հայտարարության մեջ, այդ գաղտնիքները բացահայտելու դեպքում, անվտանգության խորհրդի ճնշման տակ, Իրաքը հարկադրված պետք է լիներ իր միջոցներով ոչնչացնել այդ կարողությունները:

Գ. Ս.

Իրանա-իրաքյան հակամարտությունների նոր ոլորտ

Իրաքի կառավարությունը չորեքշաբթի օրը քաղաքական նոր արշավ սկսեց Իրանի նկատմամբ՝ ամբաստանելով իսլամական հանրապետությանը միջուկային զենք պատրաստելու մեջ: Իրաքի կարծիքով, արեւմտյան երկրները բոլորովին անտեսում են այն, ինչ կատարվում է Իրանի Նավահանգստային Բուշեհր քաղաքի միջուկային ոլորտներում: Իրաքի կառավարության տեսակետներն արտահայտող *«Ալ-Սաուրա»* թերթը հուլիսի 10-ի համարում նշեց. *«Այն դեպքում, երբ Իրաքն իր ատոմային կարողությունների համար անընդհատ կերպով ճնշման է ենթարկվում, Մ. Նահանգները եւ եվրոպական երկրները միջուկային զենքին տիրանալու Իրանի ջանքերի նկատմամբ բացարձակ անտարբերություն են ցուցաբերում, եւ նույնիսկ Մերձավոր Արեւելքում ռազմական հավասարակշռության պահպանման անվան տակ գաղտնի զենք են մատակարարում Իրանին»*:

ՀՀՇ մամլո ասուլիսում

Երեկ ժամը 15-ին Հայաստանի ժուռնալիստների տանը տեղի ունեցավ ՀՀՇ կենտրոնական կոմիտեի դիվանի ներկայացուցիչ Հրայր Կարապետյանի եւ դաշնակցական պատգամավորական խմբի անդամներ Ռուբեն Հակոբյանի, Հովիկ Աղազարյանի, Գառնիկ Իսագուլյանի եւ Ռաֆիկ Ղազինյանի մամլո ասուլիսը: Մամլո ասուլիսի ժամանակ ՀՀՇ-ի ներկայացուցիչները պատասխանելով լրագրողների հարցերին, անդրադարձան խորհրդարանում քննարկման ներկայացված արցախյան նախագծին կուսակցությունների համատեղ հայտարարությանը, հանրապետության անկախության գործընթացին, հայ-իրանական, հայ-թուրքական հարաբերություններին, միութենական պայմանագրին եւ այլ հարցերին: Մամլո ասուլիսի մասին հաղորդագրությունը կարդացեք մեր թերթի հաջորդ համարում:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ

Հարավային Լիբանանի Սաիդ քաղաքի մոտ լիբանանյան բանակային ստորաբաժանումների կողմից երեք գաղթակայաններում շրջափակված պաղեստինցիները երեկ հայտնեցին, որ պատրաստ են իրենց մնացած զենքերը լիբանանյան իշխանությանը հանձնելու:

Չինաստանը դիմեց համաշխարհային օգնության Յանցզի գետի վարարման հետեւանքով հունվարից ի վեր իր տված 1200 զոհերի եւ միլիոնավոր անտունների համար: Մինչ այդ, գետի երկայնքին գտնվող քաղաքների բնակիչները շարունակում են թմբեր կանգնեցնել ջրի հետագա վարարման առաջն առնելու:

Լուրերը՝ Interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Պատվեր՝ 69149
Macintosh համակարգչային շարուածքը՝ Ռ.Ա.Կ. մամլոյ եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի

digitised by A.R.A.R.@